

Institucija ombudsmena/ombudsmana
za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Институција омбудсмена/омбудсмана
за људска права Босне и Херцеговине

Specijalni izvještaj

Djeca u konfliktnim razvodima

uz podršku

Save the Children

Banja Luka, novembar 2013.

Mišljenja i stavovi u ovom izvještaju su stavovi Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH i ne predstavljaju obavezno stav Save the Children.

SADRŽAJ

I UVOD	5
II CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	6
III DOSADAŠNJA ISKUSTVA OMBUDSMENA/POJEDINAČNI PREDMETI.....	9
3.1. Problem izdavanja putne isprave.....	9
3.2. Međunarodne otmice djece i alimentacija.....	11
3.3. Održavanje neposrednih/ličnih kontakata roditelja i djece.....	12
3.4. Alimentaciona potraživanja	15
IV PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR U BiH	17
4.1. Međunarodni standardi.....	17
4.2. Domaći pozitivni propisi.....	20
V REZULTATI ISTRAŽIVANJA	27
5.1. Konsultativni sastanci sa predstavnicima nevladinih organizacija	27
5.2. Konsultativni sastanci sa predstavnicima sudova.....	30
5.3. Konsultativni sastanci sa predstavnicima policije.....	32
5.4. Konsultativni sastanci sa tužiocima	32
5.5. Posebna saradnja sa CSR	32
5.6. Situaciona analiza stanja u oblasti konfliktnih razvoda na osnovu podataka dobijenih od svih CSR i nadležnih službi u BiH	36
5.7. Nadležnosti i postupanja Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine	41
5.8. Radni sastanak Ombudsmena i direktorica CSR (Bihać, Tuzla, Sarajevo, Banjaluka, Mostar, Brčko)...	43
VI GENERALNI ZAKLJUČCI I ZAPAŽANJA OMBUDSMENA BiH	44
VII PREPORUKE OMBUDSMENA BiH.....	46
Aneks I.....	48
Aneks II	53
Aneks III	54
Aneks IV.....	57

I UVOD

Jedan od osnovnih mehanizama rada i djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH (u daljnjem tekstu Ombudsmeni BiH) i Odjela za praćenje prava djece jeste rad na pojedinačnim predmetima, žalbama roditelja nezadovoljnih radom sudova, tužilaštava, organa starateljstva ili drugih nadležnih organa, zbog neostvarivanja svojih roditeljskih prava. Koristimo se prilikom da istaknemo da se Ombudsmenima BiH obraćaju roditelji, a vrlo rijetko djeca, što predstavlja dovoljan motiv da se poduzimaju dodatni naponi u cilju promoviranja prava djeteta i zagovaranja za snažniji glas djece u našem društvu, posebno stoga što se od osnivanja Odjela najveći broj žalbi tiče upravo prava djece u tzv. konfliktnim razvodima. S obzirom na učestalost ovog problema, Ombudsmeni sa sigurnošću konstatuju da su u pitanju problemi koji dovode u izrazito nepovoljan položaj velik broj djece. Za svako je dijete razvod braka njegovih roditelja veoma stresno iskustvo koje nesumnjivo izaziva jake emocionalne reakcije, a, nažalost, često smo svjedoci da roditelji svojim ponašanjem djeci dodatno otežavaju proživljavanje tog iskustva, zbog vlastite nemogućnosti suočavanja sa situacijom u kojoj su se našli i nespremnosti da preuzmu odgovornost za razvoj odnosa sa djetetom i bivšim partnerom.

Višegodišnje praćenje rada i načina na koje nadležne institucije reaguju u slučajevima povrede prava djeteta u toku i nakon razvoda roditelja, uključujući i prekid vanbračne zajednice, jasno ukazuju na to da je manipulacija djecom u postupcima razvoda braka veoma česta. Također, jasno je uočeno da postojeća zakonska i stručna rješenja ne osiguravaju zaštitu djeteta i njegovih prava, npr. kada je jedan roditelj istrajan u namjeri da drugog roditelja isključi iz djetetovog života ili da ga ometa u vršenju roditeljskih dužnosti i slično.

Imajući u vidu aktuelnost i važnost problema, Ombudsmeni BiH su radeći na ovom izvještaju željeli potaknuti institucije i stručnjake, koji su uključeni u postupke rješavanja o zaštiti prava djeteta u slučajevima razvoda braka roditelja, na bolju međusobnu povezanost i saradnju, te na promišljanje i pronalaženje djelotvornih mehanizama zaštite prava djece. Na samom početku, Ombudsmeni napominju da izradi ovog izvještaja, kao i rješavanju pojedinačnih žalbi roditelja u ovoj oblasti, pristupaju rukovodeći se najboljim interesom djeteta, vodeći, prije svega, računa o PRAVIMA DJETETA.

II CILJEVI I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ombudsmeni BiH nezavisna je institucija uspostavljena u cilju promoviranja dobre uprave i vladavine prava, zaštite sloboda fizičkih i pravnih lica, kako je garantovano Ustavom BiH i međunarodnim sporazumima, koji se nalaze u aneksu Ustava. Na osnovu nadležnosti Institucije utvrđene u Zakonu o ombudsmenu BiH, Ombudsmeni su razvili strateške ciljeve, kako bi se postigla misija i vizija institucije, a to su, između ostalog, što efikasnija zaštita i promoviranje ljudskih prava i saradnja sa institucijama i organima Bosne i Hercegovine, kao i saradnja sa nevladinim organizacijama i građanima.

U skladu sa Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine u mjesecu junu 2009. godine sa radom je započeo Odjel za praćenje prava djece. Odjel predstavlja nacionalni mehanizam koji treba da osigura ujednačavanje pristupa u ostvarivanju i zaštitu prava djece na cijeloj teritoriji BiH. U žalbama izjavljenim Odjelu, kao odgovorni organi, organi koji krše i ugrožavaju prava djece, najčešće su označeni centri za socijalni rad, sudovi, škole, rjeđe prosvjetne/obrazovne inspekcije i nadležna resorna ministarstva u oblasti socijalne i dječije zaštite, kao i u oblasti obrazovanja.

Pored postupanja po pojedinačnim žalbama i registriranim predmetima, Odjel za praćenje prava djece je poduzeo niz aktivnosti i mjera u cilju promoviranja prava djece od kojih su svakako značajna istraživanja o pravima djece, edukacije u školama, izrada specijalnih izvještaja, učešće na stručnim skupovima na kojima se raspravljalo o pravima djece, davanje mišljenja i sugestija prilikom izrade zakona, strategija i sl.

Odjel za praćenje prava djece nastoji svim svojim aktivnostima da podigne svijest odraslih (roditelja i profesionalaca) o pravima i obavezama prema Konvenciji o pravima djeteta i ostalim međunarodnim i domaćim instrumentima za zaštitu prava djeteta, ali i djece, kroz različite edukativne programe, radionice, da izradom analiza o stanju prava djece kroz pojedinačne žalbe, obilaske institucija i ustanova koje zbrinjavaju djecu, vrši procjenu stanja u njima i kontinuirano prati usklađenost domaćeg zakonodavstva sa Konvencijom o pravima djeteta i ostalim međunarodnim standardima.

Odjel za praćenje prava djece vrši prijem i registriranje žalbi zbog kršenja prava i sloboda djece i postupa po tim žalbama, prima građane koji mu se obrate radi pružanja pomoći u zaštiti prava i sloboda djece, prati stanje prava i sloboda djece, priprema izvještaje o stanju prava djece, pravovremeno izvještava Ombudsmene o uočenim problemima u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava i sloboda djece, prati funkcioniranje zakonodavne, izvršne i sudske vlasti od značaja za ostvarivanje prava djece, te saraduje sa ostalim odjelima, posebno u slučajevima kada su kršenja prava djece u vezi sa kršenjem prava građana.

Ombudsmeni BiH od osnivanja Odjela saraduju sa međunarodnom nevladinom organizacijom SAVE THE CHILDREN, koja jača kapacitet Odjela, kroz osiguravanje finansijskih sredstava, ali i ljudskih resursa. Ombudsmeni u skladu sa Strategijom djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH od 2010. godine do 2014. godine, u organizaciji Save the Children prepoznaju strateškog partnera radi ostvarivanja ciljeva i implementacije aktivnosti Odjela za praćenje prava djece. Zahvaljujući ovoj saradnji, Ombudsmenima je omogućeno da provedu sveobuhvatna istraživanja.

Kada su u pitanju razvodi i refleksija razvoda na ostvarivanje prava djece razvedenih roditelja, kako je naprijed navedeno, velik broj zaprimljenih žalbi u Odjelu tiče se upravo ove problematike. Mišljenje Ombudsmena je da je potrebno, pored utvrđivanja kršenja i ugrožavanja prava u pojedinačnim predmetima, na sistemski način pristupiti rješavanju ovog problema, odnosno ukazati vlastima u BiH

na koji način da unaprijede ostvarivanje prava djece u ovoj oblasti. Analizom je pokušano da se obuhvate i sudski i upravni postupci u kojima se, između ostalog, odlučuje o pravima djece i to od pokušaja mirenja/postupka posredovanja pred organima starateljstva, preko pitanja u vezi sa održavanjem ličnih odnosa/kontaktata djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi, do brakorazvodnih parnica i postupaka izvršenja pravosnažnih presuda u dijelu koji se odnosi na izdržavanje djece, kod nadležnih sudova. Cilj istraživanja Ombudsmena i zajedničke saradnje sa nadležnim organima jeste prepoznati i utvrditi razloge i uzroke koji dovode do kršenja prava djece u prethodno opisanim postupcima, ali i pronaći rješenja problema, te predložiti i preporučiti nadležnim organima na svim nivoima vlasti na koji način stvoriti odgovarajući pravni/zakonodavni okvir, kao i da se u praksi u što većoj mjeri neutrališu i umanje negativne posljedice po emocionalni razvoj djece i njihovo psihofizičko zdravlje.

Ombudsmeni su ocijenili da je nemoguće izraditi sveobuhvatnu analizu ove problematike bez aktivnog učešća nadležnih organa starateljstva, koji predstavljaju jednu od najvažnijih karika u lancu pružanja zaštite djeci i ostvarivanja njihovih prava na području jedne lokalne zajednice, ali i nadležnih sudova, tužilaštava i organa unutrašnjih poslova. Uvažavajući obaveze Bosne i Hercegovine, shodno odredbama Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta i Konvencije o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inozemstvu, Ombudsmeni su u istraživanje uključili i nadležno Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine.

Obavljeni su konsultativni razgovori sa predstavnicima nadležnih tužilaštava, prvostepenih sudova i policije u Banjaluci, Sarajevu i Mostaru, kao i sa predstavnicima Ministarstva pravde BiH.

Prilikom realizacije cjelokupnog projekta, posebna saradnja je uspostavljena sa centrima za socijalni rad (u daljnjem tekstu CSR) Bihać, Banjaluka, Sarajevo, Tuzla, Mostar i Brčko. Ombudsmeni BiH su sa direktoricama navedenih CSR zaključili MEMORANDUM o saradnji,¹ želeći, prije svega, da ukažu na njihov značaj u ostvarivanju i zaštiti prava djeteta u BiH, a radi ostvarivanja dugoročnog zagovaranja jačanja kapaciteta CSR u BiH. Prije potpisivanja MEMORANDUMA, Ombudsmeni BiH su posjetili CSR i obavili razgovore sa direktoricama, želeći upoznati rukovodstvo sa namjerama i ciljevima istraživanja, ali i radi doprinosa uspostavljanju dobrih odnosa i saradnje uopće.

Za potrebe istraživanja, osoblje Odjela je kreiralo upitnik koji je dostavljen svim CSR (nadležnim službama) u BiH. *Potpisivanjem MEMORANDUMA predstavnici CSR iz većih gradova BiH* preuzeli su obavezu da ispune upitnike u vezi sa ovim specijalnim izvještajem, s tim da je i druga vrsta upitnika bila upućena CSR, a tiče se njihovih kapaciteta, sa ciljem izrade prethodno spomenutog specijalnog izvještaja "Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta". Značaj i uloga koju CSR imaju u zaštiti prava građana je nemjerljiva i predstavlja stub u razvoju jednog društva zbog čega postoji potreba da se osigura permanentno jačanje kapaciteta CSR, a za što je preduvjet sveobuhvatna analiza trenutnog položaja CSR u BiH. Zahvaljujući uspješnoj saradnji, CSR su omogućili predstavnicima Institucije

---

¹ Duboko svjesni da se jačanje vladavine prava i poštovanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini može uspješno osigurati samo uz aktivno učešće i uz neposrednu saradnju i redovnu koordinaciju svih subjekata uključujući i saradnju Ombudsmena BiH, kao nacionalnog mehanizma za zaštitu ljudskih prava sa institucijama koje su orijentirane prema građanima i koje pružaju određene usluge građanima, Ombudsmeni su zaključili MEMORANDUM O SARADNJI, te postigli *saglasnost da će podsticati i ostvarivati blisku saradnju i razmjenu informacija radi provođenja aktivnosti sa krajnjim ciljem izrade sveobuhvatnog specijalnog izvještaja „Djeca u konfliktnim razvodima“ tokom 2013. godine, ali i za potrebe izrade drugog specijalnog izvještaja "Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta". Ombudsmeni BiH i CSR saradivali su na partnerskim osnovama, transparentno, uz stalno međusobno informiranje.*

ombudsmena intervjuje/razgovore s predstavnicima stručnih timova koji rade na referatima koji se tiču problematike konfliktnih razvoda, odnosno sa stručnim osobljem.

S obzirom na ranije ostvarenu saradnju Institucije ombudsmena sa nevladinim sektorom i civilnim društvom, a u cilju ispunjenja jednog od strateških ciljeva iz Strategije djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava BiH² - saradnja s nevladinim organizacijama i građanima, prilikom izrade ovog izvještaja konsultovani su predstavnici nevladinih organizacija iz oblasti prava djeteta. Ovo je posebno značajno, uvažavajući nevladin sektor, odnosno udruženja tzv. samohranih roditelja i udruženja koja im pružaju besplatnu pravnu pomoć, s obzirom na to da nesumnjivo predstavljaju značajan faktor u daljnjem razvoju demokratije zasnovane na vladavini prava i poštovanju ljudskih prava u BiH.

---

² www.ombudsmen.gov.ba

III DOSADAŠNJA ISKUSTVA OMBUDSMENA/POJEDINAČNI PREDMETI

U neposrednoj i pismenoj korespondenciji sa CSR, kao jedan od gorućih problema u zaštiti i ostvarivanju prava djece upravo se nameće *problem tzv. visokokonfliktnih razvoda*, odnosno zaštita prava djece tokom sudskih i upravnih postupaka između roditelja (kontakti i viđanje roditelja sa kojim dijete ne živi, neslaganja oko ostvarivanja roditeljskog prava, starateljstva, izdavanja putnih isprava, sporovi oko izdržavanja, podjela imovine, raspologanja imovinom itd.).

Poseban problem predstavljaju izvršenja rješenja organa uprave, centara za socijalni rad, ali nerijetko i sudskih odluka, s obzirom na to da i takva izvršenja zahtijevaju angažman organa starateljstva, tako da se veoma često javljaju problemi zbog upotrebe sile policije. Upravo je ovo jedan od načina da Ombudsmeni upoznaju nadležne vlasti sa problemima prilikom prinudnog izvršavanja rješenja centara za socijalni rad/organa i nepostojanja efikasnih mehanizama da se izvrše njihove odluke, posebno u situacijama kada dijete trpi i prilikom izvršenja odluka kojim je određeno kontaktiranje/viđanje djeteta sa roditeljem s kojim dijete ne živi. Veoma je važno naglasiti da su nadležni CSR prepoznali ovaj problem kao jedan od najaktuelnijih i mnogo puta od osnivanja Odjela za praćenje prava djece zatražili da Ombudsmeni doprinesu sistemskim rješenjima u ovoj oblasti, cijeneći da kompletan sistem nema adekvatne odgovore na brojne postojeće probleme, a u bližoj budućnosti nije realno očekivati da će se stanje popraviti, uvažavajući tešku materijalnu situaciju u BiH, nezaposlenost, spor privredni oporavak BiH nakon rata itd.

3.1. Problem izdavanja putne isprave

Ombudsmenima BiH žalbom se obratila stranka zbog nespremnosti bivšeg supruga da da saglasnost za prelazak granice za njihovo zajedničko maloljetno dijete koje je odlukom suda povjereno na brigu i staranje majci, dok se otac obavezao na doprinos u izdržavanju djeteta. Istom presudom utvrđeno je da je za odlazak maloljetnog djeteta u inozemstvo i prelazak državne granice neophodna saglasnost oca. Podnositeljica žalbe je istaknula da otac ne želi dati saglasnost za prelazak granice zajedničkog maloljetnog djeteta, iako sa djetetom nema kontakta, niti plaća alimentaciju. U skladu sa svojim ovlaštenjima i nadležnostima, Ombudsmeni su preporučili nadležnom centru za socijalni rad da odmah pozove oca maloljetnog djeteta i provjeri navode žaliteljke, te da poduzme sve mjere s ciljem uspostavljanja dijaloga i normalizacije odnosa između roditelja maloljetnog djeteta. U konkretnom slučaju žaliteljka se za zaštitu svojih prava obratila nadležnom sudu kojem su Ombudsmeni BiH uputili dopis ukazujući na hitnost prioritarnog rješavanja ovog predmeta, a s obzirom na to da su prava djeteta ugrožena zbog nespremnosti roditelja djeteta na dijalog. Ovaj slučaj riješen je na način da je sud donio odluku kojom se omogućava putovanje djetetu.

U vezi sa ostvarivanjem prava na putnu ispravu djeteta, jedan roditelj se obratio ukazujući na kršenje prava djeteta, jer, kako navodi, nadležni organ za izdavanje putne isprave (MUP) zahtijeva i saglasnost oca, iako pravosnažnom sudskom presudom o razvodu braka izdavanje putne isprave i prelazak državne granice nije uvjetovano saglasnošću oca. U konkretnom slučaju, otac djeteta u postupcima kod nadležnih organa za izdavanje putne isprave ne daje saglasnost. Zbog toga, a sve u skladu sa Uputstvom o načinu utvrđivanja ispunjavanja uvjeta za izdavanje putne isprave iz člana 18. stav 3. Zakona o putnim ispravama BiH, nadležni zahtijevaju mišljenje od nadležne službe socijalne zaštite (centra za socijalni rad). Prema tadašnjim navodima nadležnih predstavnika centra za socijalni rad,

navedenim uputstvom samo se dodatno opterećuju roditelji maloljetne djece, djeca, ali i organi starateljstva.

U slučajevima izdavanja putnih isprava, Ombudsmeni konstatuju različita postupanja i praksu nadležnih organa na teritoriji čitave BiH, što nije u interesu ostvarivanja i zaštite prava djece, jer se takvim postupanjima stvara pravna nesigurnost i mogućnosti za različite zloupotrebe, što dovodi do ugrožavanja i kršenja prava djece. S tim u vezi, apsolutno je opravdano što se nadležni organi unutrašnjih poslova u slučaju bilo kakvih nedoumica, nejasnoća oko saglasnosti za izdavanje putne isprave, obraćaju nadležnim CSR, ali je potrebno zagovarati ista zakonska i praktična rješenja na teritoriji čitave države, uvažavajući odredbe Zakona o putnim ispravama BiH.

Rezultati postupaka istraživanja po pojedinačnim žalbama ukazuju na to da su dječija prava veoma često ugrožena. Izdavanje putnih isprava regulisano je jedinstveno na cijeloj teritoriji BiH donošenjem Zakona o putnim ispravama BiH³. Članom 18. istog zakona propisano je da *za maloljetnu osobu, odnosno poslovno nesposobnu osobu zahtjev za izdavanje putne isprave podnosi jedan od roditelja uz saglasnost drugog roditelja*, a odredbom člana 8. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o putnim ispravama BiH („Službeni list BiH“, broj 47/04) propisano je da *će se izuzetno od ovih odredaba, putna isprava izdati ako je jednom roditelju odlukom suda dodijeljeno starateljstvo nad djetetom, osim u slučaju ako je istom odlukom suda izdavanje putne isprave i putovanje djeteta u inozemstvo uvjetovano saglasnošću drugog roditelja*.

Dakle, iz sadržaja propisanih zakonskih odredbi proizlazi da za izdavanje putne isprave djetetu i njegov prelazak u inozemstvo nije potrebna saglasnost roditelja sa kojim dijete ne živi i kojem nije povjereno na starateljstvo, sa jednim izuzetkom, samo ako je takva saglasnost uvjetovana odlukom suda. No, Uputstvom Ministarstva civilnih poslova o načinu utvrđivanja uvjeta za izdavanje putne isprave iz člana 18. stav 3. Zakona o putnim ispravama u članu 4. propisano je:

„Ukoliko je odlukom suda o dodjeljivanju starateljstva nad maloljetnom osobom izdavanje putne isprave uvjetovano saglasnošću oba roditelja, nadležni organ će od drugog roditelja, kojem nije dodijeljeno starateljstvo nad maloljetnom osobom, zatražiti pisano izjašnjenje o davanju saglasnosti za izdavanje putne isprave.

Ukoliko odlukom suda nije uvjetovana saglasnost oba roditelja, organ za izdavanje putne isprave zatražit će mišljenje o opravdanosti njenog izdavanja od nadležne službe socijalne zaštite“.

U vezi sa ovim, Ombudsmeni opravdano postavljaju pitanje da li drugi stav navedenog člana samo dodatno i neopravdano opterećuje roditelje maloljetne djece kojim je sud povjerio maloljetnu djecu na zaštitu, odgoj i izdržavanje, sa posebnim osvrtom na ugrožavanje dječijih prava, a takođe se nepotrebno opterećuju i organi starateljstva i organi za izdavanje putnih isprava. Posebno se nameće i pravno pitanje da li se Uputstvom, kao podzakonskim aktom, derogiraju zakonske odredbe, odredbe Zakona o putnim ispravama. U rješavanje ovog problema bilo bi cjelishodno i potrebno uključiti i nadležne organe za izdavanje putnih isprava, posebno cijeneći i potrebu ovih organa da u ovakvim situacijama djeluju veoma pažljivo i oprezno, s obzirom na to da se radi o djeci. U svim svojim dopisima organi za izdavanje putnih isprava ističu i naglašavaju da samo postupaju u skladu sa Zakonom i u skladu sa Uputstvom, a to u praksi i u svakodnevnicima ima za posljedicu da se u svakom

---

³„Službeni list BiH“, broj 4/97, 1/99, 9/99, 27/00, 32/00, 19/01, 47/04, 53/07, 15/08 i 42/08

konkretnom slučaju, kada ne postoji saglasnost drugog roditelja, organi za izdavanje putnih isprava obraćaju nadležnim službama, odnosno organima starateljstva sa zahtjevima za davanje mišljenja za izdavanje putnih isprava, bez obzira na to da li je odlukom suda uvjetovana saglasnost drugog roditelja.

Na radnom sastanku održanom u Banjaluci, sa direktoricama CSR, potpisnicima MEMORANDUMA, Ombudsmeni BiH su postavili ovo isto pitanje u vezi sa izdavanjem putnih isprava, a jedan od zaključaka sastanaka jeste da se, iako svjesni zloupotreba, manipulacija od roditelja, eventualnih propusta i slično, upravo ovakvim postupanjem nadležnih štite interesi i prava djece i da takav način postupanja (pravno i faktički) treba zadržati.

3.2. Međunarodne otmice djece i alimentacija

Ombudsmenima se molbom za pomoć obratio otac djeteta, a radi ostvarivanja prava djeteta na održavanje ličnih/neposrednih odnosa/kontaktata sa drugim roditeljem. Nakon razvoda braka, zajedničko dijete je povjereno majci, postignut je sporazum o načinu održavanja ličnog odnosa/kontakta između oca i djeteta, a roditelji su postizali zajedničke dogovore oko svih pitanja u vezi sa zajedničkim djetetom. Potom je dijete sa majkom otputovalo u inozemstvo. Otac je o svemu bio pravovremeno obaviješten i bio je saglasan da dijete putuje sa majkom. Postignut je dogovor da će se i dalje njegovati odnos otac-sin i da će održavati kontakte u što većoj mjeri. Nakon odlaska u inozemstvo, majka sklapa brak sa stranim državljaninom, u braku stiču dijete, a između oca, podnosioca žalbe, i njegovog sina gotovo da nema kontakta, jer majka ne saraduje i odbija bilo kakve kontakte. Otac djeteta se ne može pomiriti sa činjenicom da ne zna gdje mu dijete stanuje, da nema saznanja o tome šta radi, kako je itd. Razmatrajući svaku mogućnost da se, prije svega, djetetu pomogne i zaštite njegova prava, Ombudsmeni BiH su se obratili CSR na čijem području boravi otac, ali i baka i djed djeteta, po majci, sa zahtjevom da roditeljima majke pojasne sve moguće i eventualne pravne posljedice po dijete i majku, s posebnim osvrtom na značaj kontakata i viđanja oca i djeteta, odnosno na neophodnost saradnje njihove kćerke sa bivšim suprugom. Međutim, sve aktivnosti i poduzete mjere nisu dale uspjeha. Polazeći od odredaba UN Konvencije o pravima djeteta, rukovodeći se najboljim interesom djeteta, Ombudsmeni BiH su se obratili i Ministarstvu pravde BiH i Ministarstvu vanjskih poslova, kako bi poduzeli sve što je moguće i u nadležnosti Ministarstva te kako bi posredstvom ambasade ili diplomatsko-konzularnog predstavništva otac djeteta, podnositelj žalbe, saznao adresu stanovanja sina i s njim ostvario kontakt. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine obavještava o načinima ostvarivanja prava u skladu sa odredbama Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta. Kako je podnosiocu žalbe istinski stalo da ostvari kontakt sa sinom, tokom postupka istraživanja nesumnjivo je utvrđeno da je on u potpunosti postupio u skladu sa svim datim uputama nadležnih, odnosno je da podnio zahtjev za viđanje, da je preveo svu potrebnu dokumentaciju, odlazio u inozemstvo na različita ispitivanja i vještačenja, ali, bez obzira na to, još uvijek se kontakti oca sa sinom ne odvijaju u potrebnoj mjeri. Ovaj predmet veoma je značajan sa aspekta zaštite prava djece u ovakvim i sličnim situacijama, te sa aspekta obaveze da se osigura primjena Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta. Ovaj primjer je značajan, jer predstavlja konkretan pokazatelj kako roditelj sa kojim dijete ne živi teško može ostvariti kontakt sa djetetom, posebno ako živi u inozemstvu, ukoliko je roditelj sa kojim dijete živi istrajan u namjeri da ga isključi iz života djeteta.

Odjel za praćenje prava djece ima određena iskustva i u vezi sa prijavljivanjem tzv. međunarodnih otmica, odnosno roditelji se najčešće obraćaju telefonskim putem tražeći pravne savjete prilikom

protivpravnog zadržavanja djece u inozemstvu od drugog roditelja, a bilo je i pojedinačno izjavljenih žalbi, tj. registriranih predmeta. Npr. u jednom slučaju, a prema navodima majke, u ranim jutarnjim satima, otac djeteta je bez znanja i saglasnosti majke odveo njihovo zajedničko maloljetno dijete u Austriju. Otac je sa djetetom ilegalno prešao granicu BiH, dijete je prekinulo školovanje, a u korespondenciji majka je isticala da nikada ocu nije branila ili ograničavala viđanje/kontakte sa djetetom. Brakorazvodni postupak među bračnim supružnicima još nije formalno pravno okončan, ali je prije tri godine faktički prekinuta bračna zajednica. Majka je navela da je zapravo Ambasada Republike Austrije u BiH bez njene saglasnosti izdala ocu putnu ispravu za dijete. Sa istom putnom ispravom pokušao je prelazak državne granice BiH, ali kako nadležna granična služba ocu nije dozvolila prelazak granice, učinio je to ilegalno. S obzirom na Konvenciju o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta, o navedenom događaju zatražena je pomoć i što brža reakcija nadležnog Ministarstva pravde BiH, a nakon podnošenja zahtjeva majke. Posredstvom nadležnog ministarstva, Ombudsmeni su obaviješteni da je nadležni sud u Austriji zakazao ročište, te da je majci dodijeljen advokat po službenoj dužnosti. Majka djeteta je potvrdila navode nadležnog organa, te saopćila da su austrijski organi donijeli odluku kojom se dijete povjerava na zajedničko starateljstvo oca i majke, ali da će dijete živjeti u Austriji sa ocem i da trenutno redovno pohađa školu. Majka izražava nezadovoljstvo radom austrijskih organa, jer prilikom donošenja odluke nisu saslušali dijete. Uvažavajući činjenicu da Ombudsmeni nemaju niti nadležnost niti mehanizme da od inozemnih organa traže bilo koju vrstu izjašnjenja ili da njihov rad preispituju i nadziru, Ombudsmeni su predmet zatvorili, te majci ukazali na postojanje Ombudsmena (**Volkswaltschaft**) u Austriji i mogućnosti izjavljivanja žalbe toj instituciji.

Tokom 2010. godine u Odjelu je zaprimljena žalba, u kojoj podnositelj žalbe navodi da je otac dječaka i djevojčice, koji su državljani SAD, a da ih je majka bez njegove saglasnosti odvela-vratila u BiH, nakon čega je izvršila naknadni upis djece u matičnu knjigu rođenih u BiH. Postupak istraživanja Institucije ombudsmena bio je usmjeren na CSR na području na kojem je boravila majka sa djecom. Prema informacijama nadležnog CSR, djeca nisu prisilno odvedena, odnosno oteta, jer je otac napustio BiH krajem 2009. godine i od tada ne održava lični kontakt niti doprinosi njihovom uzdržavanju. Nadalje, navodi se da je tačno da su djeca upisana u MKR, kao i da su djeca rođena u SAD, ali da su državljani BiH, a ne SAD. U ovom predmetu, po prijavi podnositelja žalbe, nadležni organ izvršio je inspekcijski nadzor, nakon čega je rješenjem naloženo da CSR izvrši dopunu postojećih nalaza i mišljenja, pribavi mišljenje psihologa i pedagoga, sačini potpunije socijalne anamneze itd. CSR je postupio u skladu sa naloženim, a roditeljima je upućeno upozorenje za zaštitu prava i interesa djece.

3.3. Održavanje neposrednih/ličnih kontakata roditelja i djece

Majka djeteta obratila se Ombudsmenima zahtijevajući pomoć u cilju ostvarivanja prava djeteta, jer otac djeteta ne želi da dijete preda majci, kako je to određeno rješenjem CSR, a kasnije i pravosnažnom sudskom presudom. Tokom postupka istraživanja nesumnjivo je utvrđeno da su nadležni, cijeneći sve dokaze, odlučili da dijete povjere majci, uprkos tome što je otac podnosio krivične prijave zbog fizičkog zlostavljanja djeteta i nadležnim organima ukazivao na nepodobnost majke za obavljanje roditeljske uloge. Poduzimani su dodatni naponi od CSR i suda, od savjetodavnog rada do pokušaja da različitim mehanizmima dijete predaju majci, ali je bilo sasvim jasno da u potpunosti izostaje zaštita djetetovih prava. Ombudsmeni su pozvali Centar da poduzmu dodatne napore, posebno imajući u vidu protok vremena od donošenja zaključka o dozvoli izvršenja, uz aktivno učešće drugih nadležnih organa sa teritorije općine, kako je to i do sada rađeno. U skladu sa utvrđenim, Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine nakon provedenog istražnog postupka po žalbi podnositeljice, a u skladu sa

svojim ovlaštenjima iz člana 32. Zakona o ombudsmenu za ljudska prava BiH, preporučili su CSR, da bez odgađanja na osnovu ovlaštenja iz člana 283. odnosno člana 284. ZUP FBiH, provedu postupak izvršenja radi predaje djeteta majci. Ombudsmeni su uputili ovu preporuku cijeneći da je potrebno vrijeme da sudovi odluče po tužbi, a dijete nesumnjivo snosi negativne posljedice po psihofizičko zdravlje. Međutim, do izvršenja rješenja nije došlo zbog, prema navodima CSR, neadekvatne asistencije i podrške policije, a otac djeteta upućuje ozbiljne prijetnje i uvrede na rad predstavnika CSR. Prvostepeni sud usvaja tužbeni zahtjev podnositeljice žalbe i dijete povjerava majci, a otac djeteta izjavljuje žalbu na presudu. U najboljem interesu djeteta, Ombudsmeni su se obratili predsjedniku drugostepenog suda, ukazujući na brojne probleme u predmetu, te je sudu predloženo da u što kraćem roku odluči po žalbi oca. Drugostepeni sud potvrđuje presudu prvostepenog suda i majka podnosi prijedlog za izvršenje prvostepene presude, što opet podrazumijeva određeno vrijeme.

Ombudsmeni su od CSR zatražili da poduzme dodatne napore kako bi se dijete u što većoj mjeri prilagodilo za susret sa majkom, ali bezuspješno. Naime, teško je zamisliti kakve sve posljedice snosi dijete, po svoje psihofizičko zdravlje, te su ombudsmeni pozvali predsjednika suda da, uvažavajući odredbe članova 365, 366, 367. i 368. Porodičnog zakona Federacije BiH, sud što prije provede izvršenje.

Ombudsmeni BiH zaprimili su žalbu majke, a navodi žalbe odnosili su se na nezadovoljstvo radom CSR i suda, zbog donošenja rješenja kojim se određuje način održavanja neposrednih kontakata oca djeteta sa djetetom. Podnositeljica žalbe je tokom postupka istraživanja eksplicitno od Ombudsmena zahtijevala da se izjasne da li je postupanje nadležnih prilikom izvršenja rješenja nezakonito. Kako je majka isticala, postupajući sudija i predstavnici CSR neovlašteno su ušli u kuću u kojoj živi sa djetetom i roditeljima, sa namjerom da dijete oduzmu. Tokom postupka istraživanja, podnositeljica žalbe nije navodila razloge zbog kojih smatra da otac ne treba viđati dijete, navodeći da to nije razlog obraćanja Instituciji ombudsmena. Iz spisa predmeta nesumnjivo proizlazi da dijete ne ostvaruje svoje pravo da redovno održava lične odnose sa ocem, da ne kontaktira sa bakom i djedom itd. Polazeći isključivo od žalbenih navoda podnositeljice, Ombudsmeni su ocijenili da su oni neosnovani, odnosno da će o tim navodima odlučiti nadležni organi, ali su jasno ustanovili da se majka, kao stranka u različitim postupcima, itekako koristi svim raspoloživim mehanizmima za zaštitu svojih prava i da se koristi svim pravnim nedostacima i prazninama kako bi oca djeteta u potpunosti isključila iz života djeteta. Ombudsmeni su odmah, nakon preliminarnih rezultata istraživanja, konstatovali da majka grubo krši prava djeteta, s obzirom na to da otac nije godinama vidio dijete, jer je majka roditelj kome je dijete povjereno i ima preveliku moć i donosi sve odluke o svim okolnostima u djetetovom životu, odnosno sama je procijenila da dijete ne treba da viđa oca. Po mišljenju Ombudsmena, nadležni državni organi i nosioci javne vlasti ne bi smjeli takvo stanje održavati, već bi ga trebali otkloniti. U preporuci, upućenoj nadležnom sudu, Ombudsmeni su upozorili na pogubne posljedice majčinog djelovanja i postupanja na psihu djeteta. Djelovanje suda kroz represivni aparat nije dovoljno, jer manipulacija djetetom nije pravna radnja u svojoj osnovi. Samo stalna, otvorena i aktivna saradnja struka – prava, psihologije, socijalnog rada, psihijatrije i drugih - može dovesti do pravovremenog uočavanja manipulacije i daljnog postupanja u cilju njihovog otklanjanja i osiguranja zaštite interesa djeteta. Međutim, Ombudsmeni su procijenili da je potrebno da sud poduzme mjere kako bi zloupotreba i manipulacija djetetom prestala, a što je moguće postići samo ako se u što kraćem roku donese sudska odluka po prijedlozima i tužbama oca i majke djeteta. Sud je postupio po preporuci Ombudsmena, ali prema posljednjim saznanjima, dijete još uvijek ne ostvaruje svoje pravo, odnosno ne ostvaruje kontakte sa svojim ocem i njegovom porodicom.

Tokom 2011. godine, Institucija ombudsmena je „istraživala“ i bila uključena u veoma kompleksan i složen slučaj. Presudom suda razveden je brak, a dijete povjereno majci. U momentu obraćanja Ombudsmenima BiH dijete se nalazilo kod oca, a razlog obraćanja jeste nezadovoljstvo oca zbog odluka i postupanja nadležnih organa, *jer dijete ne želi da živi sa majkom, te otac samo želi da se poštuje volja djeteta i ne može ga „predati“ majci, jer bi to za njega bio šok*, ali traži angažman Ombudsmena u izvršnom postupku, s obzirom na to da je presuda postala pravosnažna. Ocu je odmah ukazano da Ombudsmeni nemaju mandat i nadležnost da se miješaju u odlučivanje sudova, te da je ustanovljeno da je otac koristio sve raspoložive mehanizme za osvarivanje svojih prava koje ima kao roditelj. CSR je uložio mnogo profesionalnog rada i truda da se pokuša pronaći kompromisno rješenje između roditelja, a Ombudsmeni su od CSR zatražili poduzimanje dodatnih napora kako bi se, prvenstveno, otac motivirao da prihvati trenutnu situaciju. Nesporo je da je otac zloupotrebljavao poziciju moći roditelja sa kojim dijete živi, a što je prema praksi sudova ili bi trebalo biti jedan od razloga za nepovjeravanje djeteta takvom roditelju. Nesumnjivo je da će, ukoliko dijete ostane kod oca duži vremenski period, djetetov položaj biti gori, odnosno dodatno će se traumatizirati, s obzirom na to da su svi nadležni konstatirali da je više nego očigledno da otac samo traži način da dijete odvoji od majke. Ukoliko bi se i prihvatile činjenice i razlozi zabrinutosti oca iz žalbe (*„dijete vezano za oca, boji se majke“* itd.), utvrđeno je da otac ne čini ništa kako bi se eventualno nešto promijenilo u takvim osjećanjima i odnosima, radi zdravlja i dobrobiti svog djeteta. Iz dostavljene dokumentacije nije proizlazilo da na bilo koji način otac priprema dijete za kontakt, a kamoli za povjeravanje, već samo tvrdi i izjavljuje da je dijete vezano za oca i njegovu porodicu. Imajući u vidu uzrast djeteta (rođ. 2005. godine), ustanovljeno je da je nesumnjivo lako manipulirati djetetom i dovesti ga u stanje zbunjenosti, a sudeći prema priloženoj dokumentaciji, nikako se ne nije moglo konstatirati da majka nije zainteresirana za dijete, što otac tvrdi, niti se može na bilo koji način ignorirati činjenica da dijete ima majku i srodnike po majci. Nadležni u CSR su procijenili da se ovakva situacija u velikoj mjeri negativno odrazila na psihofizičko zdravlje djeteta, s obzirom na činjenicu da je dijete u nekoliko navrata „otimano“ od majke, nakon što bi došlo do izvršenja pravosnažne presude. Cijeneći ozbiljnost situacije, Ombudsmeni BiH su pozvali CSR da ozbiljno razmotre mogućnost podnošenja prijedloga za oduzimanje roditeljskog prava ocu kod nadležnog suda u skladu sa Porodičnim zakonom i Zakonom o vanparničnom postupku. Također su pozvani da razmotre mogućnost podnošenja krivične prijave nadležnom tužilaštvu, zbog krivičnog djela zapuštanje i zlostavljanje maloljetne osobe, rukovodeći se odredbama KZ RS i odredbama Porodičnog zakona. Podnositelj žalbe se nakon postupka istraživanja nije više obraćao Instituciji ombudsmena, ali su Ombudsmeni, koristeći nadležnosti i ovlaštenja, ocijenili da je u najboljem interesu djeteta da i dalje insistiraju na poduzimanju radnji od nadležnih. Otac djeteta procjenjuje šta je za dijete najbolje i potom to provodi u djelo, zanemarujući mišljenja i sugestije suda i CSR, te na taj način grubo krši prava djeteta. Neminovno se nametnuo zaključak da je prosto nemoguće reagirati u cilju zaštite djeteta i raditi sa ocem na uspostavljanju normalnog i konstruktivnog dijaloga između roditelja, a najteže posljedice trpi dijete. Ombudsmeni su ocijenili da otac djeteta ovakvim ponašanjem vrši nasilje nad svojim djetetom, odnosno u vezi s tim istaknuto je da svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotrebe ili zanemarivanja djece, kojima se ugrožavaju ili narušavaju fizički i psihički integritet, predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava djeteta, a to je pravo na život, opstanak i razvoj. Za razliku od odraslih koji imaju pravo na život, nije sasvim slučajno što djeca, pored prava na život, imaju pravo na opstanak i razvoj, s obzirom na različite posljedice kršenja prava po psihofizičko zdravlje djece. Ombudsmeni su u kompletan postupak uključili Centar za mentalno zdravlje sa ciljem da se CSR pomogne u prevazilaženju nastale situacije. CSR obavještava Instituciju ombudsmena da su povodom izvršenja u prostorije suda pristupili roditelji djeteta, dijete i predstavnici Centra. Postupajući sudija obavio je višesatni razgovor sa djetetom, udaljio sve ostale prisutne iz sudnice i dijete je, nakon što je izrazilo spremnost, sa majkom napustilo prostorije suda.

Međutim, tada dolazi do nemilih događaja, zbog toga što je otac ponovo oteo dijete, a tek nakon intervencije policije i nakon što je nadležni tužilac odredio pritvor za oca, dijete je predato majci, nakon čega su smješteni u sigurnu kuću. Uz brojne probleme i poteškoće, ipak je došlo do izvršenja presude, a prema posljednjem aktu CSR, majka je upostavila dobar kontakt sa djetetom i dijete je krenulo u školu. Kod djeteta je, uslijed svih dešavanja, prepoznat strah od oca, te je konstatirano da postoji visok nivo anksioznosti od susreta sa ocem. Protiv oca se vode krivični postupci u vezi sa samovoljom i protivpravnim zadržavanjem djeteta, ali i krivičnog djela prevare više osoba. Povodom zahtjeva oca, pred CSR održana je usmena rasprava na kojoj otac nije izrazio spremnost za preuzimanje odgovornosti za trenutno psihofizičko stanje djeteta, a tvrdi da nijedan njegov postupak nije bio ugrožavajući za dijete. Stručni tim CSR je potom procijenio da je za dijete najbolje da ne viđa oca.

Ombudsmeni su, postupajući po žalbi majke koja je navodila brojne probleme u komunikaciji i kontaktima oca i djece, nakon faktičkog prekida bračne zajednice, ustanovili da CSR jedne manje općine u BiH nije postupao u skladu sa svojom zakonskom obavezom, odnosno nije odlučio o pitanjima kao što su kojem će roditelju dijete biti povjereno, o ličnim odnosima s roditeljem s kojim dijete neće živjeti, o njegovom izdržavanju i o ostalim oblicima roditeljske brige, jer se bračni partneri o tim pitanjima ne mogu sporazumjeti. Kako su u CSR smatrali, isti nemaju ovlaštenje da rješavaju sporna pitanja mimo sudova, te da do donošenja presude Suda sve ovisi o dogovoru supružnika. Imajući u vidu utvrđeno činjenično stanje, Ombudsmeni su CSR preporučili da u skladu sa članom 50. Porođnog zakona FBiH donesu rješenje kojim će, u najboljem interesu djece, urediti sporna pitanja, s kim će živjeti, o ličnim odnosima djeteta sa roditeljem sa kojim neće živjeti, o njegovom izdržavanju i o ostalim sadržajima roditeljskog staranja.

Postupajući po žalbi majke, Ombudsmeni utvrđuju da je prvostepeni sud u cijelosti uvažio prijedlog i mišljenje CSR prilikom razvoda braka, u pogledu povjeravanja, kontakata i izdržavanja. Iz navoda žalbe je proizlazilo da je podnositeljica žalbe smatrala da se u praksi odluka suda pokazala kao štetna za dijete, što se ogledalo u samovoljnom prekidanju kontakata oca sa djetetom na više od godinu dana, a pri tome otac nije uopće doprinio izdržavanju djeteta. Zbog toga, podnositeljica žalbe pokreće novi sudski postupak radi izmjene načina kontaktiranja oca sa maloljetnim djetetom, što svakako opet podrazumijeva učešće CSR, radi zaštite prava i interesa djeteta. Međutim, ona je izražavala sumnju u vezi sa postupanjem CSR. Ombudsmeni su tokom postupka istraživanja ustanovili da postoje oprečna mišljenja voditelja postupka u CSR, sa jedne strane, i podnositeljice žalbe, sa druge strane, zbog čega su, opreza radi, preporučili da se, isključivo u cilju ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, donese odluka o izuzeću CSR iz daljnjeg postupanja u predmetu, te da se predmet ustupi na daljnje vođenje postupka drugom CSR.

3.4. Alimentaciona potraživanja

Postupajući po žalbi majke, zbog neizvršavanja rješenja suda kojim se ocu djeteta nalaže da isplati ogroman novčani iznos sa zakonskom zateznom kamatom na ime neplaćene alimentacije/izdržavanja djeteta, Ombudsmeni su nastojali da, radi ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, razmotre svaku mogućnost da se djetetu pomogne u ostvarivanju i zaštiti prava. Odmah po prijemu ovakve žalbe/podneska može se konstatirati kršenje prava djeteta na adekvatan životni standard, odnosno već je jasno da roditelj neizvršavanjem zakonske obaveze roditelja, na posredan ili neposredan način, utječe na ostvarivanje brojnih prava djeteta. Tokom postupka istraživanja nije bilo sporno da sud u skladu sa Zakonom o izvršnom postupku poduzima radnje i aktivnosti radi realizacije rješenja o

izvršenju, što nije dovelo do toga da dijete ostvari svoja prava. Sud je ustanovio da otac djeteta nije svoju zakonsku obavezu ispunio u periodu dužem od 10 godina. Ombudsmeni su pozvali da sud, uvažavajući sve otežavajuće okolnosti u radu suda, uradi sve što je potrebno da se izvršni postupak okonča i dijete ostvari svoje pravo. Otac djeteta je pravosnažno oglašen krivim za krivično djelo izbjegavanje davanja izdržavanja, te je uvjetno osuđen na kaznu zatvora. Bez obzira na činjenicu da je i krivično odgovoran, i dalje izbjegava davanje izdržavanja. Predsjednik suda je pozvan da sud, a u skladu sa odredbama Krivičnog zakona, razmotri mogućnost opozivanja uvjetne osude. Povodom postupanja i traženja Ombudsmena, sud ocu dostavlja uputu za izdržavanje kazne zatvora, na koju otac ulaže molbu za odgađanje izvršenja kazne. Prema riječima majke, predsjednik suda je lično razgovarao sa ocem djeteta, navodno pojasnio da „može završiti u zatvoru“, ali je činjenica da je otac počeo da plaća alimentaciju. Nažalost, to je trajalo samo tri do četiri mjeseca, te su se Ombudsmeni ponovo obratili sudu.

Ovom prilikom se koristimo da istaknemo slučaj neplaćanja izdržavanja/alimentacije od strane oca koji je direktor vlastitog DOO poduzeća i koji je odbijao da kao odgovorna osoba izvršava rješenje suda kojim se poduzeću nalaže da sa odgovarajućeg tekućeg računa prebaci novčana sredstva na tekući račun majke, na ime alimentacije. Otac je umjesto plaćanja alimentacije radije prihvatio da plaća novčane kazne.

IV PRAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR U BiH

4.1. Međunarodni standardi

Procjena stanja prava djece u konfliktnim razvodima izvršena je na osnovu principa i standarda utvrđenih u međunarodnim i regionalnim konvencijama, prije svega, *Konvenciji UN o pravima djeteta*⁴, zatim *Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece*⁵, *Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta*⁶, *Evropskoj konvenciji o ostvarivanju dječijih prava*⁷, *Evropskoj konvenciji o kontaktima sa djecom*⁸ i *Konvenciji o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inozemstvu*⁹.

Položaj i prava djece u konfliktnim razvodima najpotpunije je definiran i uređen ***Konvencijom UN o pravima djeteta***, kao temeljnim i univerzalnim međunarodnim dokumentom u oblasti zaštite prava djeteta.

Konvencija u članu 3. predviđa, kao jedno od temeljnih načela, koja bi se trebala razmatrati zajedno sa svim drugim pravima u Konvenciji, *načelo najboljeg interesa djeteta* prema kojem: u *svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta bit će od prvenstvenog značaja*“ te da države-potpisnice „uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, poduzet će sve zakonske i upravne mjere.“

U vezi sa naprijed navedenim članom, član 9. Konvencije određuje da će se države-potpisnice pobrinuti da ***dijete ne bude protiv svoje volje odvojeno od svojih roditelja***, osim kada nadležne vlasti koje podliježu sudskom ispitivanju odluče, u skladu s odgovarajućim zakonima i procedurama, da je takvo odvajanje potrebno u najboljem interesu djeteta. Takva odluka može biti potrebna u određenim slučajevima kao što su zlostavljanje ili zanemarivanje djeteta od roditelja, ili gdje roditelji žive odvojeno i mora se donijeti odluka o djetetovom mjestu stanovanja. Države-potpisnice će poštovati ***pravo djeteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da održava lične veze i neposredni dodir s oba roditelja redovno***, osim kada je to suprotno interesima djeteta.

Član 12. Konvencije propisuje da će države-potpisnice osigurati djetetu koje je u stanju da oblikuje svoje vlastite stavove ***pravo da slobodno izražava takve stavove o svim pitanjima koja se tiču djeteta***, a stavovima će se pridavati odgovarajuća važnost u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta. Nadalje, u ovu svrhu dijete će dobiti priliku da bude saslušano u bilo kakvom sudskom ili upravnom postupku koji se tiče djeteta, bilo direktno, preko predstavnika ili odgovarajućeg tijela, na način koji je u skladu s proceduralnim pravilima nacionalnog zakona.

⁴ Usvojena 20. novembra 1989. godine od Generalne skupštine Ujedinjenih naroda

⁵ Satavljena u Hagu 19. oktobra 1996. godine

⁶ Potpisana u Hagu 25. oktobra 1980. godine

⁷ Sastavljena u Strasbourgu 25. januara 1996. godine

⁸ Sastavljena u Strasbourgu 2003. godine

⁹ Usvojena 1956. godine

Države-potpisnice će poduzeti ***mjere protiv nezakonitog odvođenja i nevraćanja djece iz inozemstva***. U tom cilju države-potpisnice će težiti zaključivanju bilateralnih ili multilateralnih sporazuma ili produžavanju postojećih sporazuma.¹⁰

Konvencija u članu 18. definira ***roditeljske odgovornosti***, te je u tom predviđeno da će se države-potpisnice truditi što više mogu da osiguraju priznanje principa da oba roditelja u osnovi imaju zajedničku odgovornost za podizanje i razvoj djeteta. ***Roditelji, odnosno zakonski staratelji snose prvenstvenu odgovornost za podizanje i razvoj djeteta***, a koja se, prevashodno, sastoji u zaštiti najboljeg interesa djeteta. Države-potpisnice će pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima ili zakonskim starateljima, u snošenju odgovornosti za podizanje djeteta i osigurati će razvoj institucija, ustanova i službi za brigu o djeci.

U segmentu ostvarivanja ***uzdržavanja za dijete***, Konvencijom je u članu 27. stav 4. propisana obaveza država-potpisnica da poduzimaju ***sve odgovarajuće mjere da osiguraju da dijete dobije uzdržavanje od roditelja ili drugih osoba koje imaju financijsku odgovornost za dijete***, i u državi-potpisnici i iz inozemstva. Ukoliko osoba koja ima financijsku odgovornost za dijete živi u nekoj državi drugačijoj od države u kojoj živi dijete, države-potpisnice će poticati pristup međunarodnim sporazumima ili zaključivanje takvih sporazuma, kao i sklapanje drugih odgovarajućih aranžmana.

Konvencija o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, između ostalog, uređuje i oblasti ***dodjele, ostvarivanja, prestanka ili ograničenja roditeljske odgovornosti***, kao i njeno prenošenje; zatim prava brige, uključujući prava povezana s brigom o ličnosti djeteta i, posebno, pravo odlučivanja o boravištu djeteta, kao i prava pristupa, uključujući i pravo da se dijete kroz neko ograničeno vrijeme odvede u mjesto koje nije djetetovo stalno boravište; starateljstvo, tutorstvo i slične institucije; smještaj djeteta u udomiteljsku porodicu ili u ustanovu za brigu o djeci, ili pružanje brige putem *kafale* ili neke druge slične ustanove; kao i nadzor od javnog tijela ovlaštenog za brigu o djetetu, nad svakom osobom kojoj je dijete povjereno.

Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta ima za cilj osigurati što ***hitniji povratak djece nezakonito odvedene ili zadržane u nekoj državi ugovornici***, kao i osigurati da se prava na brigu i viđanje s djetetom po zakonu jedne države ugovornice stvarno poštuju u drugoj državi ugovornici.

U smislu člana 3. Konvencije, odvođenje ili zadržavanje smatrat će se nezakonitim ako predstavlja povredu prava na brigu što ga je dobila osoba, institucija ili bilo koje drugo tijelo, kolektivno ili pojedinačno, po zakonu države u kojoj je dijete bilo stalno nastanjeno prije odvođenja ili zadržavanja.

*Centralni izvršni organi će međusobno sarađivati i unapređivati saradnju među nadležnim organima u zemljama ugovornicama kako bi se osiguralo što hitnije vraćanje djeteta i postigli ostali ciljevi ove Konvencije.*¹¹ U vezi sa ovim, a u smislu člana 21. Konvencije, centralni izvršni organ poduzet će korake za otklanjanje, koliko je to moguće, svih prepreka u ostvarivanju nesmetanog uživanja prava na viđenje i udovoljenje svim uvjetima o kojima može ovisiti ostvarivanje ovih prava.

---

¹⁰ Konvencija UN o pravima djeteta, član 11.

¹¹ Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djeteta, član 7.

Članom 11. Konvencije predviđena je obaveza sudskih ili upravnih organa država ugovornica *da hitno provedu postupak za povratak djeteta*.

Predmet **Konvencije o ostvarivanju dječijih prava** je, u najboljim interesima djece, *unapređivati njihova prava, dodijeliti im procesna prava i olakšati im ostvarivanje tih prava* na način da se osigura da djeca, sama ili posredstvom drugih osoba ili tijela, budu obaviještena i da im bude dopušteno učestvovati u postupcima pred sudskim tijelima koji ih se tiču.¹²

Konvencija u članu 3. osigurava djetetu, za koje se prema unutarnjem pravu smatra da ima dovoljnu sposobnost razumijevanja, u postupku pred sudskim tijelom koji ga se tiče, ***da zahtijeva pravo dobivanja svih odgovarajućih informacija***, da bude konsultirano i *da izrazi svoje mišljenje*, te da bude obaviješteno o mogućim posljedicama koje bi nastale u skladu s tako iznesenim mišljenjem i o mogućim posljedicama bilo koje odluke.

Stranke će razmotriti mogućnost ***dodjeljivanja djeci dodatnih procesnih prava*** u odnosu na postupke pred sudskim tijelima koji ih se tiču, naročito:

- a) pravo zahtijevati da im pomaže prikladna osoba koju sami izaberu kako bi im pomogla izraziti njihovo mišljenje;
- b) pravo zahtijevati, lično ili uz pomoć drugih osoba ili tijela, imenovanje posebnog zastupnika, u odgovarajućim slučajevima advokata;
- c) pravo imenovati svog vlastitog zastupnika;
- d) pravo ostvarivati neka ili sva ili prava koja imaju stranke u takvim postupcima.¹³

Hitnost djelovanja u postupcima koji se tiču prava djece predviđena je i ovom konvencijom, odnosno članom 7., prema kojem će, u postupcima koji se tiču djeteta, sudsko tijelo djelovati hitno kako bi se izbjegla nepotrebna odugovlačenja, te će se omogućiti postupci koji osiguravaju brzo izvršenje donesenih odluka. U hitnim slučajevima sudsko tijelo će biti ovlašteno, kad je to prikladno, da donosi odluke koje su izvršne odmah.

U cilju sprečavanja ili rješavanja sporova ili izbjegavanja postupka pred sudskim tijelima koji se tiču djece, stranke će, u odgovarajućim slučajevima koje će same odrediti, ***poticati posredovanje i druge postupke rješavanja sporova i primjenjivanje tih postupaka u postizanju sporazuma***.¹⁴

Konvencija o ostvarivanju kontakata sa djecom u članu 4. definira da će *dijete i njegovi roditelji imati pravo na ostvarivanje i održavanje redovnih međusobnih kontakata*, koji mogu biti ograničeni ili isključeni samo ako je to potrebno u najboljem interesu djeteta. Ako nije u najboljem interesu djeteta da se kontakt s jednim od njegovih ili njezinih roditelja odvija bez nadzora, razmotrit će se mogućnost ostvarivanja kontakata pod nadzorom ili nekih drugih oblika kontakata s tim roditeljem.

Prilikom rješavanja sporova o kontaktima, član 7. Konvencije propisuje da će *pravosudno tijelo poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osiguralo da oba roditelja budu obaviještena o važnosti uspostavljanja i održavanja kontakata s njihovim djetetom*, kako za njihovo dijete, tako za njih same, kako bi poticalo roditelje i druge osobe koje su u porodičnoj vezi s djetetom da postignu prijateljski

¹² Evropska konvencija o ostvarivanju dječijih prava, član 1. stav 2.

¹³ Evropska konvencija o ostvarivanju dječijih prava, član 5.

¹⁴ Evropska konvencija o ostvarivanju dječijih prava, član 13.

dogovor u vezi s kontaktima, posebno korištenjem porodičnog posredovanja i drugih postupaka za rješavanje sporova, te kako bi prije donošenja odluke osiguralo da na raspolaganju imaju dovoljno obavještenja, dobivenih posebno od vršitelja roditeljske odgovornosti, a u cilju donošenja odluke u najboljem interesu djeteta te, po potrebi, pribavilo dodatna obavještenja od drugih nadležnih tijela ili osoba.

Konvencija za ostvarivanje alimentacionih zahtjeva u inozemstvu ima za cilj olakšati ostvarivanje izdržavanja na koje neka osoba, koja se nalazi na teritoriji jedne od strana ugovornica, polaže pravo na potraživanje od neke druge osobe, koja potpada pod jurisdikciju druge strane ugovornice.

4.2. Domaći pozitivni propisi

Bosna i Hercegovina

Konvencija o pravima djeteta ustavna je kategorija, odnosno direktno se primjenjuje u Bosni i Hercegovini, shodno **Ustavu Bosne i Hercegovine**. Zaštita ljudskih prava je kroz Ustav BiH internacionalizirana¹⁵, odnosno slijeđeni su zapadni uzori, a sam Ustav je inspiriran Općom deklaracijom o ljudskim pravima, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, Međunarodnim paktom o ekonomskim, kulturnim i socijalnim pravima i mnogim drugim konvencijama o ljudskim pravima. Propisom o primjenjivosti Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama i ostalih 15 međunarodnih konvencija Ustav u Aneksu I „poustavljuje“ cijeli paket ljudskih prava i osnovnih sloboda različite vrste i različitog dometa. Članom II Ustava propisano je da će Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. U istom članu II, stav 7. propisano je da će Bosna i Hercegovina ostati ili postati strana ugovornica međunarodnih standarda pobrojanih u Aneksu I Ustava¹⁶(pobrojana i Konvencija o pravima djeteta).

Problem konfliktnih razvoda i postupci koji se tiču prava djece koja se ostvaruju u različitim sudskim i upravnim postupcima regulirani su brojnim zakonima, pri čemu se, za potrebe ovog izvještaja, taksativno navode najznačajniji zakoni. Postupak izdavanja putnih isprava za djecu u slučaju neslaganja roditelja reguliran je **Zakonom o putnim ispravama BiH**¹⁷. Na entitetskim nivoima i u Brčko Distriktu navedeni postupci su regulirani porodičnim zakonima, krivičnim zakonima, zakonima iz oblasti socijalne zaštite, zakonima o parničnom i izvršnom postupku, te zakonima o općim upravnim postupcima.

Republika Srpska

Porodični zakon¹⁸

Porodičnim zakonom RS uređeni su postupci u vezi sa zaštitom i pružanjem pravne pomoći porodici i njenim članovima, a koje obavlja organ starateljstva (CSR). Zakonom je propisana obaveza bračnih supružnika da, prije podnošenja tužbe ili zajedničkog prijedloga za razvod braka, ukoliko imaju

---

¹⁵ Komentar Ustava BiH, Steiner/Ademović (izdavač Fondacija Konrad Adenauer Stiftung)

¹⁶ Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini

¹⁷ «Službeni list BiH», broj: 04/97, 01/99, 09/99, 27/00, 32/00, 19/01, 47/04, 53/07, 15/08

¹⁸ «Službeni glasnik RS», broj: 54/02, 41/08

zajedničku maloljetnu ili usvojenu djecu ili djecu nad kojom je produženo roditeljsko staranje, pred nadležnim organom starateljstva pokrenu postupak mirenja¹⁹. Obavezujuće je za CSR da zakažu ročište za pokušaj mirenja na koje će pozvati oba bračna supružnika na savjet. U postupku mirenja organ starateljstva, imajući u vidu interese djece, nastojat će da se bračni supružnici sporazumiju o zaštiti, odgoju i izdržavanju zajedničke maloljetne djece, supružničkom izdržavanju, podjeli zajedničke imovine, vraćanju poklona i o svim drugim pitanjima od značaja za supružnike, njihovu maloljetnu djecu, bračnu i porodičnu zajednicu koja se gasi²⁰. Prilikom donošenja presude kojom se brak poništava ili se brak razvodi, sud po službenoj dužnosti odlučuje o zaštiti, odgoju i izdržavanju zajedničke djece. Ako se u bračnom sporu rješava i o zaštiti, odgoju i izdržavanju djece, organ starateljstva učestvuje u tom postupku radi zaštite interesa djece, stavlja prijedloge o zaštiti, odgoju i izdržavanju djece, te je ovlašten da u granicama tog prijedloga iznosi i činjenice koje stranke nisu navele i predlaže da se izvedu potrebni dokazi, da ulaže pravna sredstva i poduzima druge parnične radnje. Roditeljsko pravo vrše roditelji sporazumno. U slučaju neslaganja roditelja, o vršenju roditeljskog prava odlučuje CSR. Kad sud u bračnom sporu odluči da se brak poništava ili da se razvodi, odlučit će u istoj presudi o povjeravanju djece na zaštitu i odgoj²¹. Zakon propisuje da ako dijete ne živi u zajednici sa oba roditelja, roditelji će se sporazumjeti o načinu održavanja ličnih odnosa s djetetom (posjete i sl.). Ako do takvog sporazuma ne dođe, odluku o tome donosi organ starateljstva. Organ starateljstva može u ime maloljetnog djeteta pokrenuti spor o izdržavanju, odnosno za povećanje izdržavanja, kad roditelj kod koga se dijete nalazi na zaštiti i odgoju bez opravdanih razloga ne koristi to pravo, a ako roditelj ne traži izvršenje dosuđenog izdržavanja, organ starateljstva je ovlašten da u ime maloljetne osobe podnese sudu prijedlog za izvršenje²².

Krivični zakon²³

Krivični zakon RS taksativno propisuje *Krivična djela protiv braka i porodice, a to su*: Oduzimanje maloljetne osobe (član 205.), Promjena porodičnog stanja (član 206.), Nasilje u porodičnoj zajednici (član 208.) i Izbjegavanje davanja izdržavanja (član 210.).

Zakon o socijalnoj zaštiti²⁴

U skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, nosioci socijalne zaštite su Republika i jedinica lokalne samouprave. Korisnici socijalne zaštite su, između ostalog, i djeca bez roditeljskog staranja, sa smetnjama u razvoju, čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, žrtve nasilja, žrtve trgovine djecom, djeca sa društveno neprihvatljivim ponašanjem, izložena socijalno rizičnim ponašanjima, kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna zaštita. Dijete ima pravo na smještaj u ustanovu ako je bez roditeljskog staranja, do povratka u vlastitu porodicu ili zbrinjavanja u porodicu usvojitelja ili hraniteljsku porodicu, do završetka redovnog školovanja, najduže do 26. godine života, a ne duže od šest mjeseci nakon završetka redovnog školovanja. U postupcima u kojima se odlučuje o pravima djeteta, djetetu se mora omogućiti da izrazi svoje mišljenje u skladu sa uzrastom i njegovim sposobnostima. CSR je ustanova socijalne zaštite koju osniva jedinica lokalne samouprave. Centar obavlja, između ostalog, stručne poslove u provođenju socijalne zaštite i socijalnog rada, porodične i

¹⁹ Član 57. Porodičnog zakona

²⁰ Član 61. Porodičnog zakona

²¹ Članovi 85. i 88. Porodičnog zakona RS

²² Članovi 85. i 88. Porodičnog zakona RS

²³ «Službeni glasnik RS», broj: 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10 i 1/12

²⁴ «Službeni glasnik RS», broj: 37/12

dječije zaštite, a u oblasti dječije zaštite prati stanje u oblasti dječije i porodičnopravne zaštite, pokreće inicijative i predlaže mjere za unapređivanje sistema dječije i porodične zaštite, razvija i unapređuje preventivne aktivnosti koje doprinose sprečavanju i suzbijanju socijalnih problema, pruža dijagnostičke usluge, provodi odgovarajući tretman, savjetodavne, terapijske usluge i stručnu pomoć korisnicima, obavlja poslove savjetovaništva za probleme braka i porodice, odgoja djece, usvojenja, odnosa roditelja i djece itd.

Zakon o izvršnom postupku²⁵

Zakonom o izvršnom postupku uređuje se postupak po kojem sudovi u Republici Srpskoj provode prinudno ostvarenje potraživanja na osnovu izvršnih i vjerodostojnih isprava. Zakon propisuje postupanja u slučajevima izvršenja, odnosno predaje djeteta. Prilikom provođenja izvršenja, sud mora posebno voditi računa o potrebi da se u najvećoj mjeri zaštiti interes djeteta. Sud rješenjem o izvršenju izvršeniku ostavlja rok od tri dana od dana dostavljanja rješenja da dijete dobrovoljno preda, pod prijetnjom izvršenja novčane kazne. Zakon propisuje da ako se izvršenje nije moglo provesti izricanjem i izvršenjem odluke o novčanoj kazni, izvršenje će se provesti oduzimanjem djeteta od osobe kod koje se dijete nalazi i predajom djeteta.²⁶ Kad izvršeniku prestane rad, rješenje o izvršenju djeluje i prema drugom poslodavcu kod kojeg dužnik stupa na rad i to od dana kad je tom poslodavcu dostavljeno rješenje o izvršenju. Prijašnji poslodavac izvršenika dužan je bez odgode preporučenom pošiljkom s povratnicom dostaviti rješenje o izvršenju novom poslodavcu i o tome obavijestiti sud, kao i obavijestiti sud o prestanku rada izvršenika bez odgađanja ako mu nije poznat novi poslodavac, o čemu će sud obavijestiti tražioca izvršenja određujući mu rok radi pribavljanja podataka o novom poslodavcu.²⁷

Zakon o parničnom postupku Republike Srpske²⁸

Zakonom o parničnom postupku određuju se pravila postupka na osnovu kojih osnovni sudovi, okružni sudovi i Vrhovni sud Republike Srpske raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Za suđenje u sporovima za zakonsko izdržavanje, ako je tužilac osoba koja traži izdržavanje, nadležan je pored suda opće mjesne nadležnosti i sud na čijem području tužilac ima prebivalište, odnosno boravište²⁹. Za suđenje u sporovima radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka ili razvoda braka (bračni sporovi), nadležan je pored suda opće mjesne nadležnosti i sud na čijem području su bračni drugovi imali posljednje zajedničko prebivalište³⁰.

---

²⁵ «Službeni glasnik RS», broj: 59/03, 85/03, 64/05, 118/07, 61/13

²⁶ Član 138. Zakona o izvršnom postupku RS: „U postupku izvršenja, sud će zahtijevati pomoć organa starateljstva. Izvršenje na plati, naknadi umjesto plate, naknadi za skraćeno radno vrijeme i naknadi zbog umanjenja plate i penzije, primanja po osnovu naknade zbog tjelesnog oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju, primanja po osnovu socijalne pomoći, primanja po osnovu privremene nezaposlenosti, primanja po osnovu dodatka na djecu, primanja po osnovu stipendije i pomoći učenicima i studentima i može se provesti do iznosa od jedne polovine.“

²⁷ Član 162. Zakona o izvršnom postupku RS

²⁸ «Službeni glasnik RS», broj: 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 105/08, 45/09, 49/09, 61/13

²⁹ Član 34. Zakona o parničnom postupku RS

³⁰ Član 35. Zakona o parničnom postupku RS

Zakon o općem upravnom postupku³¹

Po zakonu su dužni da postupaju državni organi kad u upravnim stvarima, neposredno primjenjujući propise, rješavaju o pravima, obavezama ili pravima o interesima pojedinca, pravnog lica ili druge stranke, kao i organi grada i općine kad na osnovu zakona obavljaju poslove državne uprave, kao i poduzeća, ustanove i druge organizacije u vršenju javnih ovlaštenja. Izvršenje rješenja koje je doneseno u upravnom postupku provodi se radi ispunjenja novčanih i nenovčanih obaveza i uvijek se provodi protiv izvršenika, odnosno osobe koja je obavezna da tu obavezu ispuni. Postoje dvije vrste izvršenja i to: administrativno (koje se provodi radi ispunjenja nenovčanih obaveza i kod ove vrste

izvršenja organi unutrašnjih poslova obavezni su organu koji provodi izvršenje pružiti neophodnu podršku bez obzira da li se isto provodi preko drugih osoba) i sudsko izvršenje koje se odnosi na novčane obaveze.

Brčko Distrikt

Krivičnim zakonom³² propisane su sljedeće grupe krivičnih djela: krivična djela protiv braka, porodice i omladine: Oduzimanje djeteta ili maloljetnika (član 214.), Povreda porodičnih obaveza (član 217.), Nasilje u porodici (član 218.) i Izbjegavanje davanja izdržavanja (član 219.).

Porodični zakon³³

Porodičnim zakonom u Brčko Distriktu propisano je da je za pružanje stručne pomoći i zaštite prava i interesa djeteta i ostalih članova porodice, te za rješavanje sporova između članova porodice, kao i u svim slučajevima poremećenih porodičnih odnosa nadležno Odjeljenje za zdravstvo i ostale usluge – Pododjeljenje za socijalnu zaštitu, kao organ starateljstva. Također, zakon uređuje prestanak braka, razloge za razvod braka, mirenje bračnih partnera, kao i ako se u postupku bračni partneri ne izmire, da će organ starateljstva nastojati da se sporazume o zaštiti, odgoju i izdržavanju zajedničke maloljetne djece. Organ starateljstva dužan je po službenoj dužnosti poduzeti potrebne mjere radi zaštite prava i najboljih interesa djeteta, a na osnovu neposrednih saznanja i obavijesti. Obavijest o povredi djetetovih prava, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta, dužni su bez odgađanja dostaviti organu starateljstva svi organi, organizacije i fizička lica. CSR provodi postupak mirenja bračnih supružnika, roditelji sporazumno vrše roditeljska prava, a u slučaju neslaganja o tome odlučuje CSR.

CSR u Brčko Distriktu odlučuje i po zahtjevima stranaka za održavanje ličnih/neposrednih odnosa djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi. Porodičnim zakonom BD određuju se pravila prema kojima sudovi postupaju kada u posebnim postupcima odlučuju o odnosima roditelja i djece, a u istim tim postupcima primjenjuju se odredbe **Zakona o parničnom postupku, Zakona o vanparničnom postupku i Zakona o izvršnom postupku**³⁴. Tokom postupka u kojem odlučuje o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti, o ličnim odnosima i neposrednim kontaktima djeteta s roditeljem s kojim ne živi, te o roditeljskom staranju, sud mora na odgovarajući način obavijestiti dijete koje je sposobno shvatiti značenje pravne posljedice odluke o vođenju postupka i njegovo pravo da izrazi svoje

³¹ "Službeni glasnik RS", broj: 13/02, 87/07, 50/10

³² "Službeni glasnik BD BiH", broj: 10/03, 45/04, 06/05, 21/10, 52/11

³³ «Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH», broj: 23/07

³⁴ Član 245. Porodičnog zakona Brčko Distrikta

mišljenje. Sudija obavlja neformalni razgovor s djetetom na sudu ili van suda uz posredovanje organa starateljstva o čemu sastavlja zapisnik³⁵.

Federacija BiH

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine³⁶

Prema Porodičnom zakonu Federacije BiH, prije pokretanja postupka za razvod braka, bračni partner ili oba bračna partnera koji imaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsku brigu dužni su podnijeti zahtjev za posredovanje fizičkom i pravnom licu ovlaštenom za posredovanje. Zahtjev za posredovanje mogu podnijeti i bračni partneri koji nemaju djecu nad kojom ostvaruju roditeljsku brigu.³⁷ Zakonom je propisano da će u postupku posredovanja ovlaštena osoba nastojati ukloniti uzroke koji su doveli do poremećaja bračnih odnosa i izmiriti bračne partnere. Ovlaštena osoba upoznat će bračne partnere s posljedicama razvoda braka, a posebno s onima koje se odnose na djecu. Dijete ima pravo na brigu o životu, zdravlju i razvoju osobnosti. Dijete ima pravo živjeti s roditeljima. Ako ne živi s oba ili s jednim roditeljem, pravo je djeteta da redovno održava lične odnose i neposredne kontakte s roditeljem s kojim ne živi, ima pravo održavati lične odnose i neposredne kontakte i s bakom i djedom, pravo na zaštitu od nezakonitog miješanja u njegovu privatnost i porodicu.³⁸ Ako ne žive s djetetom, oba roditelja su dužna održavati lične odnose i neposredne kontakte s djetetom i poštovati veze djeteta s drugim roditeljem, ukoliko sud ne odredi drukčije. Zakon propisuje da roditelji zajednički, sporazumno i ravnopravno brinu o djetetu. Roditelj s kojim dijete ne živi i koji ne obavlja dužnosti ima pravo biti informiran od drugog roditelja o važnim stvarima koje se tiču života djeteta. Ako se ne slaže s nekim postupkom ili mjerom drugog roditelja, može se obratiti sudu, koji će u vanparničnom postupku odlučiti o prigovoru. Održavanje ličnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s roditeljem može se ograničiti ili zabraniti samo radi zaštite interesa djeteta³⁹. Na prijedlog bake i djeda, ili djeteta, sud će u vanparničnom postupku odrediti način održavanja ličnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s bakom i djedom, osim ako to nije u interesu djeteta. Mišljenje djeteta će se uzeti u obzir u skladu s njegovim uzrastom i zrelošću.⁴⁰ Organ starateljstva dužan je po službenoj dužnosti poduzimati potrebne mjere radi zaštite prava i najboljeg interesa djeteta, a na osnovu neposrednog saznanja ili obavijesti. Obavijest o povredi djetetovih prava, a naročito o nasilju, zlostavljanju, spolnim zloupotrebama i zanemarivanju djeteta, dužni su bez odgađanja dostaviti organu starateljstva svi organi, organizacije i fizička lica.⁴¹ CSR imaju obavezu da upozore roditelje na propuste i pružanje pomoći roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih prilika i odnosa, a ako interes djeteta to zahtijeva, uputit će roditelje u odgovarajuće savjetovalište. Sud u toku izvršnog postupka obavezan je štiti dijete u najvećoj mogućoj mjeri.⁴² Sud će, nakon što ocijeni sve okolnosti slučaja, odrediti izvršenje oduzimanjem djeteta ili izricanjem i provođenjem novčanih ili zatvorskih kazni protiv osobe koja protivno nalogu suda odbija predati dijete ili poduzima radnje sa ciljem njegova skrivanja ili onemogućavanja provođenja odluke. Sredstva izvršenja mogu se odrediti i provesti protiv osobe kod koje se dijete nalazi i protiv osobe o čijoj volji ovisi predaja djeteta. Ako se svrha izvršenja nije mogla postići jednim od sredstava izvršenja iz stava 1. ovog člana, sud može odrediti drugo sredstvo izvršenja.⁴³ Odredbe zakona koje se odnose na predaju djeteta roditelju sa kojim će živjeti

³⁵ Član 248. Porodičnog zakona BD

³⁶ "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine", broj: 35/05

³⁷ Član 45.

³⁸ Član 124. Porodičnog zakona FBiH

³⁹ Član 141, 142, 143, 144, 145.)

⁴⁰ Član 149. Porodičnog zakona FBiH

⁴¹ Član 150. Porodičnog zakona FBiH

⁴² Član 365. Porodičnog zakona FBiH

⁴³ Član 366. Porodičnog zakona FBiH

primjenjuju se i kod izvršenja radi održavanja ličnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta sa roditeljem.

Krivični zakon FBiH⁴⁴

Krivični zakon FBiH taskativno propisuje kaznena djela protiv braka, porodice i omladine a to su: Oduzimanje djeteta ili maloljetnika (član 217.), Promjena porodičnog stanja (član 218.), Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika (član 219.), Napuštanje djeteta (član 220.), Povreda porodičnih obaveza (član 221.), Nasilje u porodici (član 222.) i Izbjegavanje izdržavanja (član 223.).

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH⁴⁵

Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom djelatnost zaštite porodice sa djecom obavljaju ustanove socijalne zaštite čiju bližu djelatnost uređuju nadležni organi kantona, u skladu sa ustavom i ovim zakonom.⁴⁶ Socijalna zaštita djeteta, u skladu sa odredbama Konvencije o pravima djeteta, ostvaruje se u najboljem interesu djeteta. Korisnici socijalne zaštite u smislu zakona su osobe koje se nalaze u stanju socijalne potrebe: djeca bez roditeljskog staranja (dijete bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napušteno od roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost), odgojno zanemarena djeca (dijete koje zbog nedovoljno nadzora i brige roditelja, te negativnog utjecaja sredine, narušava općeprihvaćene norme ponašanja), djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama (dijete čiji roditelji zbog nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih ili drugih razloga nisu u mogućnosti da mu osiguraju normalne uvjete za pravilan odgoj, fizički i psihički razvoj).⁴⁷

Zakon o izvršnom postupku FBiH⁴⁸

Zakonom se uređuje postupak po kojem sudovi u Federaciji BiH provode prinudno ostvarenje potraživanja na osnovu izvršnih i vjerodostojnih isprava, ako posebnim zakonom nije drukčije određeno. Izvršenje na plati, nadoknadi umjesto plate, nadoknadi za skraćeno radno vrijeme i nadoknadi zbog umanjenja plate i penzije, primanja po osnovu nadoknade zbog tjelesnog oštećenja prema propisima o invalidskom osiguranju, primanja po osnovu socijalne pomoći, primanja po osnovu privremene nezaposlenosti, primanja po osnovu dodatka na djecu, primanja po osnovu stipendije i pomoći učenicima i studentima i nadoknada za rad osuđenika može se provesti do iznosa jedne polovine⁴⁹. Rješenjem o izvršenju na plati određuje se pljenidba određenog dijela plate i nalaže se poslodavcu koji izvršeniku isplaćuje platu da novčani iznos za koji je određeno izvršenje isplati, odnosno isplaćuje tražiocu izvršenja nakon izvršnosti rješenja o izvršenju. Rješenje o izvršenju odnosi se i na povećanje plate do kojeg dođe nakon dostave rješenja o izvršenju kao i na sva primanja izvršenika po osnovu rada.⁵⁰ Kad izvršeniku prestane rad, rješenje o izvršenju djeluje i prema drugom poslodavcu kod kojeg dužnik stupa na rad i to od dana kad je tom poslodavcu dostavljeno rješenje o

⁴⁴ «Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine», broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11

⁴⁵ «Službene novine FBiH», broj: 36/99, 54/04, 39/06

⁴⁶ Član 8. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom

⁴⁷ (članovi 12. i 13.)

⁴⁸ «Službene novine Federacije BiH», broj: 32/03, 52/03 i 33/06

⁴⁹ Član 138. Zakona o izvršnom postupku FBiH

⁵⁰ Član 159. Zakona o izvršnom postupku FBiH

izvršenju. Prijašnji poslodavac izvršenika dužan je bez odgode preporučenom pošiljkom s povratnicom dostaviti rješenje o izvršenju novom poslodavcu i o tome obavijestiti sud. Prijašnji poslodavac obavijestit će sud o prestanku rada izvršenika bez odgađanja ako mu nije poznat novi poslodavac, o čemu će sud obavijestiti tražioca izvršenja određujući mu rok radi pribavljanja podataka o novom poslodavcu.⁵¹ Tražilac izvršenja može predložiti da sud u izvršnom postupku rješenjem naloži poslodavcu da mu isplati sve rate što ih je propustio obustaviti i isplatiti prema rješenju o izvršenju. Poslodavac koji nije postupio prema rješenju o izvršenju ili je propustio postupiti, odgovara za štetu koju je tražilac izvršenja⁵² zbog toga pretrpio.

Zakon o parničnom postupku FBiH⁵³

Ovim zakonom se određuju pravila postupka na osnovu kojih općinski sudovi, kantonalni sudovi i Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drugačije određeno. Za suđenje u sporovima za zakonsko izdržavanje, ako je tužilac osoba koja traži izdržavanje, nadležan je, pored suda opće mjesne nadležnosti, i sud na čijem području tužilac ima prebivalište, odnosno boravište.⁵⁴

Za suđenje u sporovima radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka ili razvoda braka (bračni sporovi), nadležan je, pored suda opće mjesne nadležnosti, i sud na čijem su području bračni drugovi imali posljednje zajedničko prebivalište⁵⁵.

Zakon o vanparničnom postupku FBiH⁵⁶

Zakonom o vanparničnom postupku FBiH utvrđuju se pravila po kojima sudovi postupaju i odlučuju o ličnim, porodičnim, imovinskim i drugim pravima i pravnim interesima koji se po zakonu rješavaju u vanparničnom postupku.

U vanparničnom postupku sud po službenoj dužnosti poduzima mjere radi zaštite prava i pravnih interesa maloljetnika o kojima se roditelji ne staraju, kao i drugih osoba koje nisu u mogućnosti da se same brinu o zaštiti svojih prava i pravnih interesa.

Zakon o upravnom postupku⁵⁷

Izvršenje rješenja donesenog u upravnom postupku provodi se radi ostvarivanja novčanih potraživanja ili nenovčanih obaveza. Izvršenje se provodi protiv osobe koja je obavezna da ispuni obavezu (izvršenik), odnosno njegovih nasljednika ili pravnih slijednika. Izvršenje se provodi po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke. Po službenoj dužnosti izvršenje se provodi kad to nalaže javni interes. Izvršenje koje je u interesu stranke provodi se na prijedlog stranke (tražilac izvršenja). Administrativno izvršenje (radi ispunjenja nenovčanih obaveza) provode organi uprave po odredbama ovog, odnosno posebnog zakona, a sudsko izvršenje - nadležni sud po propisima koji važe za sudsko izvršenje (radi ispunjenja novčanih obaveza).⁵⁸

---

⁵¹ Član 162. Zakona o izvršnom postupku FBiH

⁵² Član 163. Zakona o izvršnom postupku FBiH

⁵³ «Službene novine FBiH», broj: 53/03, 73/05 i 19/06

⁵⁴ Član 34. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH

⁵⁵ Član 35. Zakona o parničnom postupku Federacije BiH

⁵⁶ Član 1, 5, 6, 8, 9, 13, 24. i 28. Zakona o vanparničnom postupku, «Službene novine FBiH», br. 2/98, 39/04, i 73/05

⁵⁷ «Službene novine FBiH», broj: 2/98 i 48/99

⁵⁸ Članovi 269.-273. Zakona o upravnom postupku FBiH

V REZULTATI ISTRAŽIVANJA

5.1. Konsultativni sastanci sa predstavnicima nevladinih organizacija⁵⁹

Konsultativni sastanci održavani su sa predstavnicima nevladinih organizacija koje okupljaju samohrane roditelje sa područja cijele Bosne i Hercegovine, kao i udruženja koja pružaju pravnu i drugu pomoć.⁶⁰ Članovi udruženja samohranih roditelja uglavnom su žene, samohrane majke, rijetki su slučajevi da im se pridružuju samohrani očevi, mada ima i takvih slučajeva. U pitanju su nezaposlene osobe (čak i preko 50%), socijalno isključene osobe koje ne znaju kako da ostvare pristup informacijama i na koji način uopće mogu da ostvare svoja prava. S druge strane, među članovima, vidno je da postoji veliki entuzijazam da pomažu jedni drugima i prilikom sastanaka evidentno je da su međusobno razmijenili podatke, informacije, postavljali pitanja i slično. Nažalost, kako napominju, vrlo rijetko postižu bilo kakve pozitivne efekte nakon podnošenja krivičnih prijava zbog izbjegavanja davanja izdržavanja nadležnom tužilaštvu.

Predstavnici nevladinog sektora smatraju da je svaki razvod konfliktan i da ostavlja teške posljedice na bračne parove, ali ponajviše na djecu. Svoje nezadovoljstvo radom CSR članovi nevladinog sektora prvenstveno vide u činjenici da *sami centri s obzirom na preopterećenost poslom i uslijed neadekvatne popunjenosti stručnim kadrom, nisu u mogućnosti da postupke i sve što je neophodno za zaštitu djeteta i obavezu osiguranja najboljeg interesa djeteta, provedu do kraja*. Prilikom održavanja konsultativnih sastanaka, Ombudsmeni spoznaju da pojedine sredine nemaju adekvatne službe, npr. općina Neum ili da nemaju dovoljno senzibiliteta i da na predmetima rade šablonski, ne uvažavajući specifičnosti svakog pojedinačnog slučaja. Uzrok ovakvoj situaciji po njima nije u samim centrima nego u sistemu generalno, jer se loše ekonomske prilike svakako negativno odražavaju na rad samih centara. Ista situacija je i sa sudovima, koji također načelno dobro obavljaju svoj posao, ali nedostaju ljudski resursi. Npr. u Kantonu Sarajevo pri Općinskom sudu postoji posebno porodično odjeljenje, ali sistem bi bio puno efikasniji da u odjeljenju radi veći broj sudija. U Republici Srpskoj i Brčko Distriktu nisu formirana posebna, porodična odjeljenja pri parničnim odjeljenjima, tako da postojanje senzibiliteta i sluha za prava djeteta u svim ostalim sudovima ovisi isključivo o sudijama. Za razliku od organizacija koje djeluju na području RS-a, koje su zadovoljne radom tužilaštava u RS-u, naročito radom Okružnog tužilaštva Banjaluka, a u vezi sa procesuiranjem krivičnih djela izbjegavanja davanja izdržavanja, organizacije sa područja FBiH nisu zadovoljne radom tužilaštava u FBiH, jer se, prema njihovim navodima, djela izbjegavanja davanja izdržavanja skoro pa nikako ne procesuiraju. One organizacije koje se u svom djelovanju bave i pružanjem pravne pomoći iz oblasti porodičnog prava, po zahtjevu stranke pokreću postupke pred nadležnim sudovima u vezi sa izmjenom dijela presude koji se odnosi na starateljstvo, održavanje ličnih kontakata i visine alimentacije prema zahtjevu stranaka. Statistički gledano, više stotina takvih predmeta uspješno je okončano.

Predstavnici nevladinih organizacija, ali i osoblje CSR, istaknuli su značaj mobilnih timova u zaštiti prava djece, ali još uvijek ih je nedovoljno. Značaj mobilnih timova, koje čine predstavnici policije i CSR, odnosno profesionalci/stručnjaci jeste u činjenici što stručne službe odmah po prijavi izađu na teren i to ne samo po prijavama za nasilje, već i u brojnim spornim situacijama koje se tiču održavanja

⁵⁹ Podaci o NVO u Aneksu II izvještaja

⁶⁰ Aneks ovog izvještaja sadrži spisak udruženja i njihovih predstavnika sa kojim je osoblje Odjela za prava djece obavilo konsultacije.

ličnih odnosa djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi (npr. prilikom nepoštivanja odluke nadležnog organa ili sporazuma u pogledu načina i vremena održavanja odnosa/kontaktata). Ombudsmeni zapažaju da su u pojedinim lokalnim zajednicama policija, CSR i sudovi ili članovi mobilnog tima veoma dobro uvezani i imaju dobru, a po građane/roditelje i djecu, uspješnu saradnju. Organizacije sa područja RS-a ukazale su na činjenicu da je Porodičnim zakonom RS predviđena obaveza organa

Prema saznanjima do kojih smo došli razgovarajući sa predsjednikom jednog od udruženja, koje inače okuplja 3790 članova, oko 1500 članova udruženja ispunjavalo je anketne listiće u vezi sa internim istraživanjem koliko drugi roditelj doprinosi izdržavanju djeteta. Rezultati su pokazali da drugi roditelj u izdržavanju doprinosi svega 15%, 10% roditelja samo povremeno, a ostalih 75% odgovora bilo je da drugi roditelj uopće ne doprinosi izdržavanju djeteta.

starateljstva da pruži pomoć u slučaju neplaćanja izdržavanja, odnosno učini sve što je potrebno radi podnošenja prijedloga za izvršavanje pravosnažne sudske odluke. Također napominju da i pored ove mogućnosti koju zakon eksplicitno propisuje, takav slučaj u praksi nije zabilježen.

Prema saznanjima do kojih smo došli razgovarajući sa predsjednikom jednog od udruženja, koje inače okuplja 3790 članova, oko 1500 članova udruženja ispunjavalo je anketne listiće u vezi sa internim

istraživanjem koliko drugi roditelj doprinosi izdržavanju djeteta. Rezultati su pokazali da drugi roditelj u izdržavanju doprinosi svega 15%, 10% roditelja samo povremeno, a ostalih 75% odgovora bilo je da drugi roditelj uopće ne doprinosi izdržavanju djeteta.

Predstavnici udruženja upoznali su Ombudsmene sa inicijativom koja je započeta tokom 2009. godine, a koja se odnosi na mogućnost osnivanja alimentacionog fonda u Republici Srpskoj, odnosno da se osigura primjena člana 237. Porodičnog zakona u Federaciji BiH.

Kako napominju, u inicijativi imaju podršku Ministarstva porodice, omladine i sporta RS, iako su svjesni svih poteškoća i prepreka koje se javljaju u praksi, kao što su siromaštvo, nezaposlenost, rad na crno i slično. Prema njihovim riječima, u pitanju je inicijativa Savjeta za djecu RS, a aktivno su uključene i Udružene žene Banjaluka. Pored osnivanja alimentacionog fonda, lobira se da se pronađu adekvatna zakonska rješenja da se kategorija samohranog roditelja zakonski prepozna i da se država obaveže da ih, prvenstveno u interesu djece, pomaže. U Hrvatskoj i Sloveniji postoji alimentacioni fond, dok u Srbiji postoji samo inicijativa. Inicijativa za provedbu člana 237. PZ FBiH također postoji i u Federaciji BiH, a provodi je Ženska mreža BiH. Najčešće su u pitanju žene koje su radno sposobne, ali nisu zaposlene, te ne spadaju u kategoriju socijalno ugroženog stanovništva. Posebno je otežavajuća okolnost ako nemaju podršku svoje porodice ili zajednice. Njima je neophodna pomoć države, a ponajprije je potreban rad na poduzimanju njihovog samopouzdanja, adekvatnog savjetovanja i pružanja pravne pomoći. Samohrane roditelje zakoni ne prepoznaju kao posebnu kategoriju stanovništva/korisnika kojima je potrebna pomoć u okviru socijalne zaštite. Ombudsmeni uvažavaju

Član 237. PZ FBiH

Kad sud utvrdi da roditelji i druge osobe koje su obavezne davati izdržavanje nisu u mogućnosti podmirivati potrebe izdržavanja djeteta, obavijestit će o tome organ starateljstva koji je dužan osigurati sredstva za izdržavanje djeteta iz budžetskih sredstava Federacije.

finansijske poteškoće i stalni manjak/deficit budžetskih sredstava nadležnih organa, ali kao institucija koja se bavi zaštitom ljudskih i dječijih prava, želi podržati inicijative vladinog i nevladinog sektora u vezi sa spornim pitanjima, posebno u vezi sa radom/osnivanjem alimentacionih fondova u BiH.

Svi su se složili da je najteže i najduže ostvariti kontakt sa djetetom ukoliko je u inozemstvu, odnosno ukoliko se izvršenik/roditelj koji ne plaća izdržavanje nalazi u inozemstvu. Također, veliki je problem nezaposlenost i teška materijalna situacija u kojoj se nalaze samohrani roditelji, a pokretanje različitih postupaka i poduzimanje aktivnosti i mjera u interesu djece podrazumijeva velika novčana sredstava i tu postavljaju pitanje da li država

treba da pomogne djecu, da roditelje oslobodi plaćanja sudskih taksa, troškova vještačenja itd. Uvažavajući

pozitivne propise, **CSR bi trebali više pomagati, ne samo materijalno, već pružanjem pravne pomoći, odnosno u interesu djece samoinicijativno pokretati različite postupke** (izvršenje sudskih presuda, podnošenje krivičnih prijavi itd). Generalni je **zaključak da su zakoni dobri, ali da postoji praznina**, što odmah ostavlja prostora za iznalaženje različitih rješenja i zloupotreba uopće.

Predstavnici jedne nevladine organizacije spomenuli su problem što u Federaciji BiH otac djeteta ne može podnijeti tužbu za razvod braka do navršene treće godine života djeteta. Istaknut je i primjer kako stranka sama nosi rješenje o izvršenju u prostorije poslodavca (finansije) i kažu da je jednostavno takva praksa suda na području na kojem djeluju. Izuzev navedenih problema udruženja ističu i druge brojne probleme, nedostatak prostora ili velike zakupnine, većina organizacija nije zadovoljna saradnjom sa nadležnim organima, voljeli bi da imaju što stručnije osoblje, kako bi članovima u što većoj mjeri pomogli. Ombudsmeni napominju da je veoma značajno što se građani udružuju, kako bi riješili svoje svakodnevne probleme i unaprijedili i zaštitili svoja prava i prava svoje djece.

Ombudsmeni se koriste prilikom da ukažu da je Ustavni sud Bosne i Hercegovine u predmetu po apelaciji broj Ap-369/10 ustanovio da je odredba člana 43. Porodičnog zakona Federacije BiH, po kojoj muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrší tri godine života, diskriminirajuća, jer dovodi do različitog tretmana apelanta prema spolu, a da za takav različit tretman nema razumnog i objektivnog opravdanja. Ustavni sud zaključuje da je u konkretnom slučaju došlo do kršenja zabrane diskriminacije iz člana II/4 Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14. Evropske konvencije u vezi sa pravom na pristup sudu kao segmentom prava na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6. stav 1. Evropske konvencije, jer je apelantova tužba odbačena kao nedopuštena u smislu odredbe člana 43. Porodičnog zakona FBiH. Iz obrazloženja odluke proizlazi da su nadležni u odgovoru na apelaciju istaknuli da je zakonodavac želio osigurati da oba roditelja budu prisutna u najranijoj dobi djeteta, uzevši u obzir sve specifičnosti i psihičke promjene koje uzrokuje razdvajanje roditelja u vrijeme kada dijete još nije dovoljno odraslo da shvati određene pojave u društvu. Navedeno je da su uzete u obzir i specifične materijalne prilike žena u našem društvu koje se ogledaju u tome što nisu dovoljno situirane da bi mogle samostalno opstati sa maloljetnim djetetom, pa je prisustvo oca neophodno. Ukazano je da je veliki broj žena-majki bez stalnog izvora prihoda, odnosno da su nezaposlene, jer u toj životnoj fazi nisu u mogućnosti da rade mnoge poslove, a ukoliko su u radnom odnosu, prisutni su mnogi problemi u ostvarivanju naknada za vrijeme njege djeteta, a pri tome su vrlo često i stambeno nezbrinute ukoliko dođe do razvoda braka. Shodno navedenom, zakonodavac je smatrao da je uloga oca veoma bitna u ovom periodu odrastanja i njege djeteta, pa je kroz period od tri godine želio osigurati mogućnost da dijete zdravo i pravilno odrasta. Zakonodavac je želio da majka, koja prolazi kroz veoma težak period podizanja malog djeteta, ima neophodnu pomoć i prisustvo oca djeteta. Konstatirano je da namjera zakonodavca nema diskriminirajuću prirodu, nego zaštitni karakter, jer biološki karakter i specifičnost uloge žene trudnice i majke djeteta do tri godine su takvi da u prvi plan stavljaju ulogu majke a onda mogućnost da eventualno sklopi drugu bračnu zajednicu. Ministarstvo je navelo da smatra da pravo iz člana 12. Evropske konvencije nije povrijeđeno, jer se vršenje prava na brak i zasnivanje porodice uređuju unutrašnjim zakonima, a u konkretnim slučajevima pravo na brak je ograničeno u određenom periodu, jer je već ostvareno ranijim brakom i njime su stvorene određene obaveze koje moraju da se ispoštuju,

prije svega obaveza da se zaštiti maloljetno dijete. Shodno navedenom, Parlamentu i Vladi Federacije BiH Ustavni sud dostavlja odluku, radi poduzimanja odgovorajućih mjera i nadležnosti.⁶¹

5.2. Konsultativni sastanci sa predstavnicima sudova⁶²

Iz razgovora sa sudijama prvostepenih sudova u Banjaluci, Sarajevu i Mostaru, koji postupaju u građanskim stvarima, Ombudsmeni zaključuju **da je mišljenje sudija da su postojeća zakonska rješenja dobra**, ali, bez obzira na to, da ima mnogo problema u primjeni zakona. Npr. opće je poznato da se ročišta ne mogu zakazati u propisanim zakonskim rokovima (npr. 15 dana od dana dostavljanja odgovora na tužbu od tuženog ili protekom roka). Kada je u pitanju trajanje parničnih postupaka, iznosimo primjer Općinskog suda u Sarajevu, u kojem je prije četiri godine formirano posebno porodično odjeljenje, što za rezultat ima da su predmeti koji su aktivni stari svega jednu godinu, iako u

Npr. opće je poznato da se ročišta ne mogu zakazati u propisanim zakonskim rokovima (npr. 15 dana od dana dostavljanja odgovora na tužbu od tuženog ili protekom roka). Kada je u pitanju trajanje parničnih postupaka, iznosimo primjer Općinskog suda u Sarajevu, u kojem je prije četiri godine formirano posebno porodično odjeljenje, što za rezultat ima da su predmeti koji su aktivni stari svega jednu godinu, iako u istom odjeljenju rade četiri sudije, a oko 110 tužbi prosječno zaprimi mjesečno.

istom odjeljenju rade četiri sudije, a oko 110 tužbi prosječno zaprimi mjesečno. Rijetko se supružnici razvode sporazumno, a brakorazvodni postupci dugo traju, posebno prilikom izvođenja različitih vrsta vještačenja. Prioritet daju brakorazvodnim parnicama u odnosu na podjelu bračne tekovine. Mišljenje djeteta se uvažava, ali tek nakon 14. godine života, s tim da sudije praktikuju da pozovu djecu mlađu od 14 godina, a pri tome se mišljenje djeteta koje nije navršilo 14 godina ne može uzeti u

obzir prilikom određivanja izdržavanja. Sudija porodičnog odjeljenja u Sarajevu ističe problem prilikom vještačenja, odnosno problem nedostatka vještaka psihologa, a imaju zabilježene primjere vještačenja po vještacima medicinske struke, neuropsihijatrima. Kao što je već naprijed spomenuto, Općinski sud u Sarajevu jedini je sud koji u BiH ima formirano specijalizirano odjeljenje/porodično

Zanimljivo je da je praksa da sudije u Mostaru, kada procijene da je neophodno, saslušaju dijete i od 5, 6, 7 i 8 godina, odnosno žele da čuju mišljenje djeteta tokom postupka. Posebno je značajno da sve institucije u lancu pružanja zaštite prava djeteta – CSR, policija, tužilaštvo, detaljno i oprezno obrade svoj dio posla, kako bi se kasnije u što većoj mjeri izbjegle zloupotrebe i manipulacije djecom.

odjeljenje, a sudije su zadovoljne edukacijama koje provodi Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH. Navedeni problem u vezi sa nedostatkom stručnog kadra za vještačenja, poput dječijih psihologa, istaknule su sudije Općinskog suda u Mostaru, koji na listi stalnih sudskih vještaka nemaju dječijih psihologa, ali iznalaze rješenja u dobroj saradnji sa CSR i Centrom za mentalnom

zdravlje. Također, ističu i problem administrativne prirode, problem oko nadoknade sudskih troškova, prilikom izvođenja vještačenja, problem dostavljanja pismena. Zanimljivo je da je praksa da sudije u Mostaru, kada procijene da je neophodno, saslušaju dijete i od 5, 6, 7 i 8 godina, odnosno žele da čuju mišljenje djeteta tokom postupka. Posebno je značajno da sve institucije u lancu pružanja zaštite prava djeteta – CSR, policija, tužilaštvo, detaljno i oprezno obrade svoj dio posla, kako bi se kasnije u što većoj mjeri izbjegle zloupotrebe i manipulacije djecom.

Sudije u Banjaluci, pored već istaknutih problema u izražavanju podrške osnivanju alimentacionog fonda, iznose niz praktičnih primjera sa kojima se susreću, posebno u izvršnim postupcima, radi

⁶¹ Navedena odluka Ustavnog suda objavljena je na web stranici Institucije ombudsmena (Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije).

⁶² Podaci o sastancima prikazani u Aneksu IV izvještaja

Član 63. Zakona o izvršnom postupku RS

Ako ovim zakonom nije drugačije određeno, izvršenje će se obustaviti po službenoj dužnosti, ako je izvršna isprava pravosnažno ukinuta, preinačena, poništena, stavljena van snage ili je na drugi način određeno da je bez djelovanja, odnosno ako potvrda o izvršnosti bude pravosnažno ukinuta.

Izvršenje će se obustaviti po službenoj dužnosti i kada, u skladu sa odredbama koje uređuju obligacione odnose, treća osoba ispuni obavezu prema tražiocu izvršenja umjesto izvršenika.

Izvršenje će se obustaviti ako je postalo nemoguće ili se iz drugih razloga ne može provesti.

Prije donošenja rješenja o obustavi izvršenja iz stava 3. ovog člana sud će pozvati tražioca izvršenja da podnese prijedlog iz člana 8. stav 3. ovog zakona u roku od 15 dana od dana prijema poziva.

Rješenje o obustavi izvršenja sud će donijeti ako prijedlog ne bude u roku podnesen ili ako je prijedlog neosnovan.

Izvršenje na pojedinim predmetima će se na prijedlog izvršenika obustaviti ako sud utvrdi da su nakon isteka roka za prigovor, provođenjem izvršenja zahvaćeni predmeti koji nisu određeni u rješenju o izvršenju, a izuzeti su od izvršenja ili je na njima mogućnost izvršenja

naplate alimentacije. Od slučaja do slučaja iznalaze različita rješenja kako bi prevazišli probleme, a djeca ostvarila svoja prava. Posebno je problem kod izvršenici nisu zaposleni i nemaju stalne prihode ili ukoliko čine sve što je potrebno da izbjegnu davanje za izdržavanje (rad na crno, stanovanje u roditeljskoj kući ili iznajmljenom prostoru ili prijenos prava vlasništva na nekretninama i pokretnim stvarima na druge osobe). Velik je problem i plaćanje i naplata zaostalih rata, ukoliko izvršenik i počne redovno da uplaćuje izdržavanje. Također, problem je i ukoliko su tražioci izvršenja neuki ili siromašni itd. Ono što je sudija ukazao da Ombudsmeni i osoblje Odjela treba strankama da ukažu jeste da ukoliko i

dođe do obustavljanja izvršenja u skladu sa članom 63. Zakona o izvršnom postupku RS, izvršni postupak se ponovno može pokrenuti prijedlogom.

U pogledu vještaka, sudije ističu da na listi stalnih sudskih vještaka ima dječijih psihologa. U vezi sa uvažavanjem mišljenja djeteta, sudija sa kojom je obavljen razgovor napominje da uvijek i u pravilu izbjegava da u redovnom sudskom postupku sasluša dijete, bez obzira na godine. Prema njenim riječima, od presudnog je značaja mišljenje i prijedlog CSR i ona se nikada ne bi usudila da eventualno donese drugačiju odluku o povjeravanju djeteta. Međutim, Odjelu je poznat slučaj gdje upravo sudija Osnovnog suda u brakorazvodnom postupku ne uvažava prijedlog CSR u pogledu povjeravanja djece i donosi drugačiju odluku. Pored detaljno obrazloženih razloga za takvu odluku, Ombudsmeni se slažu sa ovakvom odlukom suda u dijelu da je prijedlog CSR (nalaz, mišljenje) samo jedan od dokaza i da ga sud u skladu sa ZPP treba cijeliti zasebno i sa svim drugim dokazima, jer ipak sud, u krajnoj liniji, donosi odluku. Treba istaknuti da se mišljenje i podaci centra za socijalni rad ne mogu zanemariti, ali mišljenje centra ne mora biti isključivo i jedini argument prilikom rješavanja pitanja o smještaju i

Na osnovu provedenog istraživanja, Ombudsmeni konstatuju da se sa mišljenjem sudija da uređivanje neposrednih i ličnih odnosa djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi treba ostati u nadležnosti CSR, ne slažu nevladine organizacije i predstavnici CSR, a i primjeri i iskustva iz regiona potvrđuju navode „da je efikasnije ako izvršenja odluka provode sudovi“.

povjeravanju djeteta. U skladu sa odredbama Zakona o parničnom postupku, o tome koje će činjenice sud uzeti kao dokazane, odlučuje sud na osnovu slobodne ocjene dokaza, a savjesno i brižljivo cijeni svaki dokaz posebno i sve dokaze zajedno.

Sudije su upoznate sa zakonskim rješenjima u Federaciji BiH, odnosno da su u FBiH pitanja poput održavanja ličnih odnosa djeteta i roditelja sa kojim ne živi i njegovim srodnicima u nadležnosti sudova. Međutim, uvažavajući njihova mišljenja,

oni cijene da ova pitanja treba da ostanu u nadležnostima CSR.

Na osnovu provedenog istraživanja, Ombudsmeni konstatuju da se sa mišljenjem sudija da uređivanje neposrednih i ličnih odnosa djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi treba ostati u nadležnosti CSR, ne

služu nevladine organizacije i predstavnici CSR, a i primjeri i iskustva iz regiona potvrđuju navode „da je efikasnije ako izvršenja odluka provode sudovi“.

5.3. Konsultativni sastanci sa predstavnicima policije⁶³

Iz razgovora sa predstavnicima policije u Banjaluci, Sarajevu i Mostaru, jasno je da oni i nisu baš zadovoljni zakonskim rješenjima koja se odnose na dječiju i porodičnu zaštitu, posebno u oblasti nasilja u porodici. Imajući u vidu da su ovakvi slučajevi u nadležnosti centara za socijalni rad, koji opet imaju određene probleme finansijske prirode kao i smještajnih kapaciteta, često su im za bilo koju vrstu postupanja "vezane ruke". Neodgovornost samih institucija ogleda se u neprovođenju zakona koji jasno određuju nadležnosti centara za socijalni rad/službi socijalne zaštite, policije i tužilaštva. U vezi sa problemom zaštite prava djece u konfliktnom razvodu policija se najčešće susreće sa krivičnim djelima izbjegavanja davanja izdržavanja. Postupanja policije u ovim slučajevima svode se na ispitivanja osumnjičenih, ispitivanje svjedoka, kao i podnositelja prijava. S obzirom na to da u najvećem broju slučajeva žene prijavljuju krivična djela i podnose krivične prijave, policija sa djecom ne ostvaruje kontakt, jer smatraju da su takve situacije stresne za dijete. Policija ostvaruje saradnju i sa centrima koji imaju stručni kadar, mobilni tim za zaštitu djece i odraslih od nasilja, naročito u većim mjestima i gradovima.

5.4. Konsultativni sastanci sa tužiocima⁶⁴

U pogledu zakonodavnog okvira, tužioci su zadovoljni postojećim zakonskim rješenjima koja se odnose na dječiju i porodičnu zaštitu, ali smatraju da bi se trebalo raditi na osiguranju implementacije ovih zakona kako kroz donošenje podzakonskih akata, tako i kroz stvaranje uvjeta za njihovu što efikasniju primjenu. Za svaku pohvalu je primjer Okružnog tužilaštva Banjaluka gdje je glavni okružni tužilac nakon stupanja na dužnost izdao instrukciju/uputstvo postupajućim tužiocima koji rade na procesuiranju krivičnih djela izbjegavanja davanja izdržavanja da po prijemu krivične prijave, u slučajevima u kojima je pravnosnažnom presudom građanskog suda određena visina izdržavanja, podignu optužnicu, a ne da oštećena strana sama prikuplja dokaze. Teret dokazivanja se u većoj mjeri prebacuje na osumnjičenog, odnosno optuženog koji bi trebao dokazati da li plaća ili ne plaća alimentaciju. Ovo predstavlja primjer dobre prakse na koji bi se i ostala tužilaštva trebala ugledati, a ujedno je i pravi način da se djeluje preventivno. Najčešće dolazi do podizanja optužnica, izdaju se kazneni nalozi, lica/roditelji se oglase krivima, uvjetno osude, odredi se vrijeme provjeravanja, ali kao posebna obaveza treba im se dodati i plaćanje izdržavanja i mogućnost opozivanja uvjetne osude. Na ovaj način su izbjegli dugo trajanje istrage, koje nije u interesu djece.

Slobodni su bili u procjeni da statistički posmatrano, na ukupan broj razvoda, oko 90% otpada na tzv. konfliktne razvode, jer, prema njihovom mišljenju, nema razvoda koji nije konfliktan. Ukoliko i bude slučajeva da se supružnici dogovore oko svih bitnih stvari (preostalih 10%), postoje primjeri da se kasnije javljaju problemi i potom se ponovno obraćaju CSR.

5.5. Posebna saradnja sa CSR⁶⁵

Svi CSR/službe u BiH su za potrebe ovog izvještaja Instituciji ombudsmena dostavili tražene ispunjene upitnike. Pored toga, sa direktoricama i stručnim osobljem CSR, kako je to MEMORANDUMOM O SARADNJI definirano, obavljani su razgovori.

⁶³ Podaci o sastancima prikazani u aneksu IV izvještaja

⁶⁴ Podaci o sastancima prikazani u Aneksu IV izvještaja

⁶⁵ Cjelokupni tekst memoranduma prikazan u Aneksu IV izvještaja

Predstavnici CSR Mostar su istaknuli da su nezadovoljni zakonodavnim okvirom kojim se uređuje ova oblast. Postoje nedostaci u samom zakonu i smatraju

neophodnom izmjenu postojećih rješenja kojima bi se osiguralo da djeca dobiju veći stepen zaštite, a najveći problemi se javljaju kod kontakata djece sa roditeljima sa kojima ne žive, te kod alimentacije/izdržavanja. Slobodni su bili u procjeni da, statistički posmatrano, na ukupan broj razvoda oko 90% otpada na tzv. konfliktne razvode, jer prema njihovom mišljenju nema razvoda koji nije konfliktan. Ukoliko i bude slučajeva da se supružnici dogovore oko svih bitnih stvari (preostalih 10%), postoje primjeri da se kasnije javljaju problemi i potom se ponovno obraćaju CSR.

Na poseban upit da li i koliko često CSR podnosi prijave protiv osoba koje ne obavljaju svoje roditeljske dužnosti, kao npr. u slučajevima kada roditelj očigledno izbjegava davanje izdržavanja, odgovaraju da to ne čine, odnosno samo ih upozoravaju, jer smatraju da je cjelishodnije da roditelj od svojih primanja, ukoliko ih ima, sam doprinese izdržavanju svog djeteta, "tako što će mu nešto kupiti, nego da se taj novac koji bi ga 'oglobio' za kaznu sliva u ruke države, a dijete 'svoj dio' i dalje ne dobije".

Zadovoljni su radom i saradnjom sa policijom i tužilaštvom. Kako su istaknuli, u svom radu uvijek izbjegavaju asistenciju policije, jer smatraju da je prisustvo uniformisanih osoba dodatno traumatizirajuće iskustvo za samo dijete. Vrlo su rijetki slučajevi da se dijete povjeri na staranje nekom od bližih srodnika ili da se djeca smještaju u ustanove socijalne zaštite, domove i druge porodice. U posljednje vrijeme se povećava broj prijedloga za izmjenu dijela rješenja kojim se uređuje održavanje ličnih kontakata djeteta i roditelja kojem dijete nije

povjereno na staranje, a posebno u pogledu visine alimentacije. Na poseban upit da li i koliko često CSR podnosi prijave protiv osoba koje ne obavljaju svoje roditeljske dužnosti, kao npr. u slučajevima kada roditelj očigledno izbjegava davanje izdržavanja, odgovaraju da to ne čine, odnosno samo ih upozoravaju, jer smatraju da je cjelishodnije da roditelj od svojih primanja, ukoliko ih ima, sam doprinese izdržavanju svog djeteta, "tako što će mu nešto kupiti, nego da se taj novac koji bi ga 'oglobio' za kaznu sliva u ruke države, a dijete 'svoj dio' i dalje ne dobije".

Pri CSR Mostar radi bračno i porodično savjetovalište, te unutar tima imaju tri socijalna radnika, pedagoga i diplomiranog pravnika. Također, veoma značajan i zanimljiv podatak jeste da bračni supružnici uglavnom dolaze samostalno, a radnici CSR svakako prije bilo kakve zvanične vrste postupanja uvijek pitaju bračne supružnike da li ima potrebe za bračnim savjetovalištem. Značajno je istaknuti da savjetovalište uvijek ima otvorenu telefonsku liniju, a postoji i SOS telefon. U vezi sa odlukama kojima se određuje lični kontakt i izvršenje tih odluka i odluka o izdržavanjima, napominju da ne postoje mehanizmi kojima bi se osiguralo njihovo praćenje.

Smatraju da bi bilo veoma dobro da se prije samog postupka zaključenja braka za buduće supružnike organizira kao obavezno posjećivanje **predbračnih savjetovališta**, te da se ovakvo rješenje regulira zakonom, kako bi se budući supružnici na vrijeme upoznali sa onim što brak sam po sebi nosi. Na ovaj način moglo bi se dosta preventivno djelovati. Također, predlažu i smatraju da bi bilo efikasno da se uvede škola učenja za roditelje u razvodima, jer je komunikacija ključna, a u većini slučajeva teško se ostvaruje, što se teško odražava na djecu. Oko 99% djece razvedenih roditelja ima lošije ocjene u školi nakon razvoda braka roditelja, remete se njihove navike, društvo ih odbacuje i slično. Trenutno ukoliko dijete odbija lični kontakt sa jednim od roditelja, radi iznalaženja rješenja problema pribjegava se raznim različitim mjerama. U CSR Mostar se susreću sa problemima u vezi sa izdavanjem putnih isprava, a i to predstavlja još jedan dio problematike tzv. konfliktnih razvoda. U okviru CSR ne postoje

mobilni timovi za zaštitu od nasilja u porodici, ali, kako su istaknuli, postoje osobe sa kojima se može razgovarati ukoliko dođe do nasilja u porodici i kojima se građani mogu obratiti.

Ombudsmeni BiH koriste se prilikom da posebno zahvale CSR Mostar zbog omogućavanja "posmatranja" relevantnih postupaka koji se vode kod nadležnog CSR, a koji se tiču razvoda braka i donošenja odluka u vezi s pravima djece.

CSR su se potpisivanjem MEMORANDUMA o saradnji obavezali da će omogućiti predstavnicima Institucije ombudsmena posmatranje relevantnih postupaka koji se vode kod nadležnog organa staratelja, a sve prema procjeni stručnog tima CSR, koji se tiču razvoda braka i donošenja odluka u vezi sa pravima djece, uz prethodnu dobijenu saglasnost stranaka u postupku. S druge strane,

Ombudsmeni su se obavezali da će prilikom sačinjavanja izvještaja u potpunosti zaštititi identitete kako stručnih osoba pri centrima, tako i svih stranaka u postupcima.

Predstavnici Institucije ombudsmena imali su priliku da prisustvuju postupcima posredovanja u CSR Mostar. Ombudsmeni BiH koriste se prilikom da posebno zahvale CSR Mostar zbog omogućavanja "posmatranja" relevantnih postupaka koji se vode kod nadležnog CSR, a koji se tiču razvoda braka i donošenja odluka u vezi sa pravima djece.

Predstavnici CSR Banjaluka smatraju da su zakonodavni okvir i postojeća zakonska rješenja dobra, odnosno zakoni su prilično jasni, tako da ne postoje bilo kakve dileme u samoj njihovoj primjeni. Nešto što se godinama zagovara u RS jesu izmjene i dopune postojećih zakona, prvenstveno Porodičnog zakona RS, naročito u dijelu kojim se uređuje povjeravanje djece kao i održavanje ličnih odnosa djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi/kontakti. U CSR Banjaluka cijene da su se dosta boljim pokazala rješenja u Federaciji BiH ili u zemljama u regionu, jer ukoliko ova pitanja uređuju sudovi, donose rješenja, u pogledu izvršenja rješenja, veće su šanse da se realiziraju kontakti. Danas se djeca, zbog ovog problema, nalaze u vrlo nezavidnoj situaciji, jer se dešava da su iscrpljene sve pravne i stručne mogućnosti, a na kraju ipak dijete ne ostvaruje kontakt sa roditeljem sa kojim ne živi. Izuzetno su zadovoljni radom policije i ta saradnja se svakim danom unapređuje. Kako ističu u razgovorima, sa tužilaštvom u posljednjem periodu imaju intenzivniju i kvalitetniju saradnju, jer je i evidentan veći stepen senzibilnosti u radu koji se tiče interesa i prava djece. Na upit da li, štiteći prava i interese djece, podnose prijedloge, tužbe ili prijave nadležnim organima, kao što su npr. prijedlozi za izmjenu dijela rješenja kojim se uređuje održavanje ličnih kontakata djeteta i roditelja kojem dijete nije povjereno na staranje ili krivične prijave protiv osoba koje ne obavljaju svoje roditeljske dužnosti, odgovaraju da to ne čine samoinicijativno ili po službenoj dužnosti, ali ovisno o situaciji, pravno savjetuju jednog od roditelja da podnese sudu ovakve prijedloge.

Dakle, praksa je da roditelje kao stranke savjetuju u vezi s podnošenjem prijedloga i tužbi sudu (vanparnični, parnični i izvršni postupci), te u pogledu podnošenja krivičnih prijava tužilaštvu.

U okviru CSR Banjaluka radi bračno i porodično savjetovalište. Savjetovališta su, prema ocjeni direktorice, dala značajne rezultate u ovoj oblasti. Primjer, prilikom reakcija i posjeta tzv. interventnog mobilnog tima (u početku je to bio mobilni tim za podršku žrtvama nasilja u porodici), a koji čine stručni radnici Centra, supružnici se upoznaju sa postojanjem savjetovališta, upućuju se u ta savjetovališta i u vezi s tim imaju pozitivna iskustva. U pitanju je tim koji je na raspolaganju policiji i svim strankama, van radnog vremena CSR, vikendima i praznicima.

Na pozive stranaka izlaze i u situacijama kada ne dođe do kontakta sa djetetom, a roditelju koji je „oštećen“ treba „dokaz“ da do kontakta nije došlo ili zajedno sa roditeljem idu na lice mjesta. Bilo je i takvih slučajeva da se supružnici sami javljaju i traže usluge bračnog i porodičnog savjetovališta, a

obično se na prijedlog tima za hitne intervencije, nakon što se obavi procjena situacije na terenu, supružnicima savjetuje da posjete savjetovalište.

Stranke, ali i ostali građani, imaju pristup savjetovalištu, direktno putem telefonske linije Centra, kao i putem linije koju ima NVO Nova generacija iz Banjaluke. U pitanju je bio pilot projekat jedne holandske

organizacije u kojem su učestvovali organi starateljstva u Sarajevu i Banjaluci, uz podršku NVO Porodična mreža i In fondacija. U ove aktivnosti uključuju i studente Fakulteta političkih nauka Banjaluka (Odsjek socijalni rad) a tokom nastavnog procesa upoznaju se sa ovim modelom rada.

Ono što je u Brčko Distriktu dobro i za pohvalu, jeste to što ljudi iz prakse/struke obavezno učestvuju u kreiranju, odnosno predlaganju zakona, i direktorica na čelu ove ustanove, s obzirom na mandat i nadležnosti organa starateljstva, učestvuje aktivno u donošenju zakonskih i podzakonskih propisa.

Predstavnici Pododjeljenja za socijalnu zaštitu pri Vladi BD ističu da su zadovoljni zakonodavstvom u oblasti dječije i porodične zaštite, s tim da se radi na donošenju zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti, za koji se očekuje da će stupiti na snagu 01.01.2014. godine, te će se prvi put jednim zakonom uređivati dvije oblasti - socijalna i dječija.

Ono što je u Brčko Distriktu dobro i za pohvalu, jeste to što ljudi iz prakse/struke obavezno učestvuju u kreiranju, odnosno predlaganju zakona, i direktorica na čelu ove ustanove, s obzirom na mandat i nadležnosti organa starateljstva, učestvuje aktivno u donošenju zakonskih i podzakonskih propisa. Sa

Nemaju mobilne timove, s tim da policija ima kontakte predstavnika CSR i kada se radi o pravima i interesima djeteta, van radnog vremena CSR, vikendima, praznicima, organi unutrašnjih poslova pozivaju radnike CSR. Nemaju ustanovu ili drugo rješenje u situacijama kada dijete treba smjestiti, odnosno skloniti sa ulice, izuzeti od roditelja i sl., ali se snalaze, te imaju određen broj hraniteljskih porodica i te porodice primaju djecu. Prema riječima direktorice, u praksi se sve riješi, sve funkcionira, svako od nadležnih zna kako reagirati, ali potom dolaze formalnosti i ponekad rješavanje ovakvih problema odnosi više vremena i energije, zadaje glavobolje i slično.

problemima u oblasti tzv. konfliktnih razvoda se susreću zbog svojih obaveza i zakonskih nadležnosti, ali ne često, jer iznalaze rješenja i prethodno čine sve da ne dođe do problema i konflikata između supružnika, posebno uvažavajući prava djeteta. Izuzetno su zadovoljni saradnjom sa policijom i tužilaštvom, te napominju da je ta saradnja na zavidnom nivou. Iako ne postoje formalni protokoli o postupanjima u različitim i raznim situacijama, dobro se zna ko šta radi i, kako napominju, tu sve besprijekorno funkcionira. Nemaju mobilne timove, s tim da policija ima kontakte predstavnika CSR i kada se radi o pravima i interesima djeteta, van radnog

vremena CSR, vikendima, praznicima, organi unutrašnjih poslova pozivaju radnike CSR. Nemaju ustanovu ili drugo rješenje u situacijama kada dijete treba smjestiti, odnosno skloniti sa ulice, izuzeti od roditelja i sl., ali se snalaze, te imaju određen broj hraniteljskih porodica i te porodice primaju djecu. Prema riječima direktorice, u praksi se sve riješi, sve funkcionira, svako od nadležnih zna kako reagirati, ali potom dolaze formalnosti i ponekad rješavanje ovakvih problema odnosi više vremena i energije, zadaje glavobolje i slično. Vrlo rijetko se dešava da se prilikom brakorazvodne parnice ili prekida vanbračne zajednice djeca povjeravaju nekoj trećoj osobi ili ustanovi, a sud uglavnom uvažava prijedloge i mišljenja CSR u pogledu povjeravanja djece i drugih važnih pitanja u vezi sa pravima djeteta. Ono što je važno, a na što je ukazala direktorica, jeste to da se predstavnici Centra u sudskim postupcima pojavljuju isključivo radi ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, a ne, kako ih često doživljavaju roditelji, kao svjedoci, koji trebaju dati iskaz u korist jednog ili drugog roditelja. Iritantno je to što je na samom sudskom pozivu navedeno da se predstavnici Centra pozivaju u svojstvu svjedoka. Ne dešava se često da stranke podnose nove prijedloge za izmjenu rješenja o određivanju kontakata.

U Brčko Distriktu, kao i u RS, u nadležnosti je CSR reguliranje održavanja ličnih odnosa djece sa roditeljima sa kojima ne žive. Prema riječima direktorice, trebalo bi u proceduri da se nađu i izmjene i dopune Porodičnog zakona, kako bi se nadležnost „prebacila“ na sudove, kao u FBiH. Ovo bi mnogo

U Bihaću postoji bračno i porodično savjetovanište, koje je sa radom počelo 01.10.2012. godine. Značajno je što se prostorije savjetovaništa nalaze van CSR, jer, prema riječima direktorice, korisnici/stranke često imaju problema sa dolaskom u prostorije CSR, ukoliko se dugo s njima radi, osjećaju određenu dozu odbojnosti, tako da je, po njima, značajno što savjetovanište radi van prostorija CSR. U savjetovaništu rade stručni radnici CSR, koji u svom radu stranke upućuju u savjetovanište, s tim da se i ostali građani mogu najaviti i zakazati termin (otvorena telefonska linija, e-mail adresa). Savjetovanište pruža savjetodavno-terapijske usluge osobama kojima je potrebna pomoć u suočavanju sa određenim životnim poteškoćama u odnosima sa partnerom, djecom itd. Principi rada su dobrovoljnost, diskrecija i povjerljivost i besplatne usluge. Usluge savjetovaništa su, između ostalog, na raspolaganju razvedenim osobama koje imaju teškoće u prevazilaženju konflikata i problema nakon razvoda

značilo i zbog samih izvršenja rješenja, jer tu ima mnogo problema. Kao u RS, također se još uvijek radi MIRENJE, a ne posredovanje, a, kako napominje, rijetko imaju uspješna mirenja. U vezi sa problemom izdavanja putnih isprava, CSR u svim potrebnim situacijama, a po upućivanju organa unutrašnjih poslova, izdaje mišljenja o opravdanosti izdavanja putne isprave za dijete i tu nemaju nikakvih problema. Pri CSR ne postoji bračno ili porodično savjetovanište.

U CSR Bihać zadovoljni su postojećim zakonskim rješenjima, s tim da iako su u nadležnosti sudova određivanje načina održavanja ličnih odnosa roditelja i njegovih srodnika sa djetetom sa kojim ne živi, obaveze i odgovornosti Centra i dalje postoje, s obzirom na to da CSR treba da štiti interese i prava djece. Imaju primjera ekstremnih

kršenja prava djece, gdje se i sudskim putem već duži vremenski period ne može izvršiti predaja djeteta, odnosno već godinama dijete nema nikakav kontakt sa drugim roditeljem. Osoblje Odjela i Ombudsmeni upoznati su sa ovim slučajevima, te su poduzimane brojne aktivnosti kako bi se djeca u što većoj mjeri zaštitila i ostvarila svoja prava. U Bihaću nemaju formirani mobilni tim, ali kao što sud/tužilaštvo ima dežurnog sudiju/tužioca, tako i CSR ima dežurne stručne radnike, koje nadležni organi pozovu kada je god neophodno. Zadovoljni su saradnjom sa policijom i tužilaštvom. Značajno je i vrijedi istaknuti da CSR Bihać podnosi samoinicijativno različite prijedloge i prijave kako bi zaštitili dijete. Dakle, pored savjetovanja, poduzimaju u ime institucije konkretne aktivnosti, sa krajnjim ciljem zaštite prava i interesa djeteta. Međutim, s druge strane, kako su istaknuli, npr. u slučajevima podnošenja krivičnih prijava, odgovorni roditelji bivaju blago sankcionirani (uvjetno osuđeni, kažnjeni), tako da im se ponekad čini da se poduzimanjem ovih aktivnosti ipak ne postiže svrha.

5.6. Situaciona analiza stanja u oblasti konfliktnih razvoda na osnovu podataka dobijenih od svih CSR i nadležnih službi u BiH

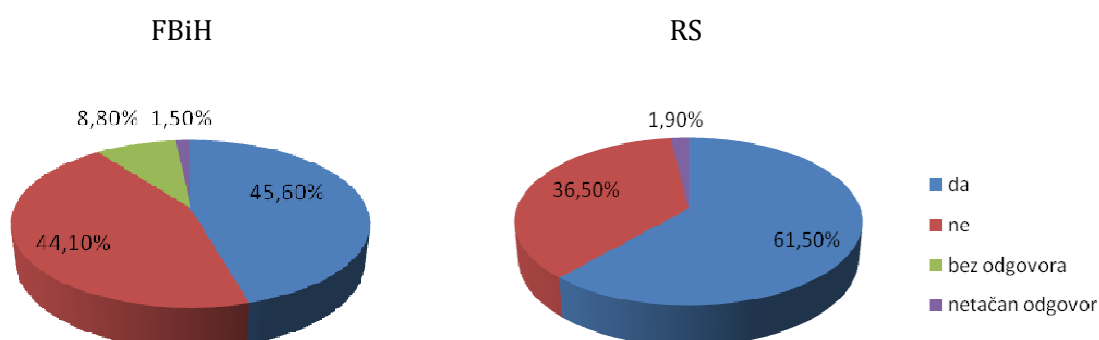
Analiza stanja na terenu urađena je na osnovu podataka dobivenih putem upitnika koje je ispunilo stručno osoblje u CSR/službama socijalne zaštite. Zaštita prava djece u konfliktnim razvodima pruža se i prati putem CSR, odjela socijalne zaštite, odjeljenja za opću upravu i administrativnih službi općina. Upitnik, kreiran isključivo za potrebe ovog istraživanja, ima za cilj da se stvori realna slika i dobije što bolji uvid u uvjete rada, ljudske resurse, prava djece u konfliktnim razvodima, institucionalnu saradnju, kao i prepreke u radu.

Istraživanjem su obuhvaćene 72 službe socijalne zaštite na nivou FBiH, od kojih su 68 dostavile ispunjene upitnike, 61 služba socijalne zaštite na nivou RS od kojih su 52 dostavile ispunjene upitnike, te 1 služba socijalne zaštite na nivou BD BiH koja nije dostavila ispunjen upitnik.

Uvjeti rada

Finansiranje centara za socijalni rad na nivou entiteta FBiH i RS vrši se na osnovu budžetskog finansiranja⁶⁶, te u malom procentu od donacija⁶⁷, kao i donacija uz budžetska sredstva⁶⁸. Ispitanici na nivou entiteta izražavaju zadovoljstvo propisima u vezi sa dječijom i porodičnom zaštitom⁶⁹, dok nasuprot tome nezadovoljstvo iskazuje 44,1% ispitanika u FBiH i 36,5% ispitanika u RS.

Da li ste zadovoljni propisima u vezi sa dječijom zaštitom?

Na nivou FBiH, ispitanici navode da, ukoliko bi bili u prilici, u postojećem zakonodavstvu koje se odnosi na dječiju i porodičnu zaštitu izjednačili bi prava djece na nivou FBiH/BiH⁷⁰, dali službama socijalne zaštite veća ovlaštenja pri identifikaciji zanemarivanja i zlaostavljanja djece, kao i njihovog izdržavanja⁷¹, te bi izmijenili zakonske odredbe koje se odnose na postupak usvojenja i starateljstva⁷². Ispitanici na nivou RS izmijenili bi odredbe koje se odnose na socijalna davanja, koja se odnose na pravo svakog djeteta na dječiji doplatak,⁷³ ukinuli cenzus za priznavanje prava na dječiji doplatok i naknade porodilja prijavljenih na biro za zapošljavanje.⁷⁴ Također bi promijenili odredbe porodičnog zakona koje se odnose na lične odnose roditelja i djeteta⁷⁵.

U pogledu edukacija stručnih osoba u službama socijalne zaštite, odnosno stručnih saradnika u stručnim timovima najčešće se upućuju na edukativne seminare više od tri puta godišnje⁷⁶.

Ljudski resursi

Osnovni podaci o ustanovama koji se odnose na ukupan broj zaposlenika u ustanovi, broj zaposlenika prema stručnoj spremi, broj službi u ustanovi, broj stručnih timova i stručnih saradnika u stručnom timu dječije i porodične zaštite, dati su u tabelarnom prikazu Aneksa I ovog izvještaja.

⁶⁶ Ovakvo mišljenje zastupa 91,2% ispitanika u FBiH i 88,5% ispitanika u RS

⁶⁷ FBiH 1,5%

⁶⁸ RS 1,9%

⁶⁹ FBiH 45,6%, RS 61,5%

⁷⁰ 13,2%

⁷¹ 2,9%

⁷² 2,9%

⁷³ 3,8%

⁷⁴ 7,7%

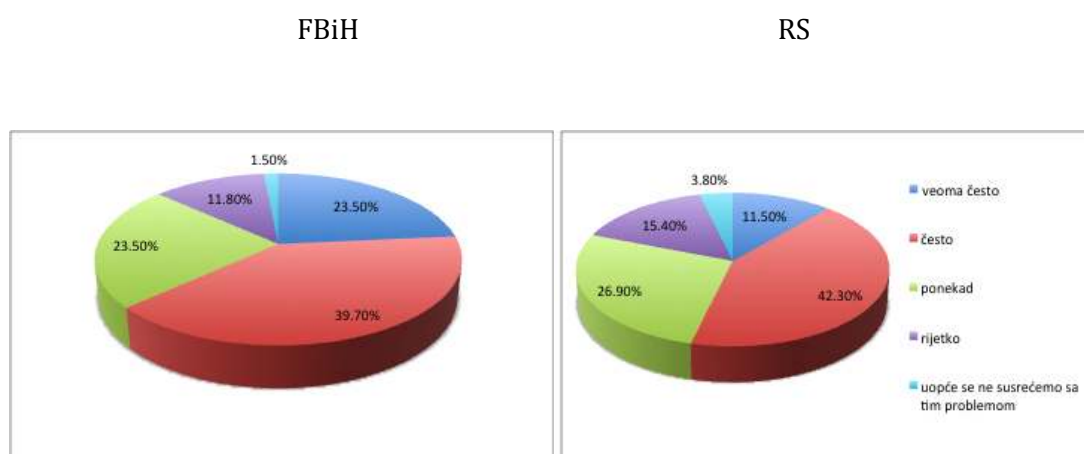
⁷⁵ 3,8%

⁷⁶ U FBiH 44,1%, te u RS 40,4% ispitanika zauzima isto mišljenje.

Ostvarivanje prava djece u konfliktnim razvodima

Ispitanici navode da su zaposlenici u službama socijalne zaštite na nivou entiteta upoznati sa Konvencijom o pravima djeteta⁷⁷, te su sa njom upoznati kroz rad⁷⁸, kao i kroz redovno školovanje⁷⁹. Prema istraživanju, ispitanici su zauzeli stajalište da se sa problemom zaštite prava djece u konfliktnim razvodima često susreću.⁸⁰

Koliko često se susrećete sa problemom zaštite prava djece u konfliktnom razvodu?

Ispitanici u FBiH su mišljenja da se problem manipulacije djece od jednog ili oba roditelja u konfliktnom razvodu dešava često,⁸¹ dok ispitanici u RS navode da se sa ovim problemom susreću ponekad.⁸²

Na nivou entiteta, ispitanici su podijeljenog mišljenja u vezi sa dužinom čekanja na donošenje odluka u postupku konfliktnih razvoda.⁸³ Međutim, ispitanici koji smatraju da se dugo čeka na donošenje odluke, u velikom procentu nisu dali mišljenje na pitanje koliki je prosjek čekanja.⁸⁴ Najveći broj odgovora ispitanika odnosio se na dužinu čekanja oko jedne godine⁸⁵, te na dužinu čekanja 3 – 4 mjeseca⁸⁶, što ukazuje na jednako stanje u entitetima.

Prema istraživanju, ispitanici su zauzeli stajalište da dijete ima pravo izraziti mišljenje u postupku konfliktnih razvoda⁸⁷ i to od 10 godina.⁸⁸ Međutim, nizak procenat ukazuje na to da se u praksi

⁷⁷ U FBiH 88,2% i u RS 98,1%

⁷⁸ U FBiH 42,6% i u RS 53,8%

⁷⁹ U FBiH 36,8% i u RS 32,7%

⁸⁰ U FBiH 39,7%, u RS 42,3%. Također, u FBiH 23,5% ispitanika navodi da se sa ovim problemom susreću veoma često, a 26,9% ispitanika u RS navodi da se sa ovim problemom susreću ponekad.

⁸¹ 32,4%

⁸² 40,4%.

⁸³ U FBiH 50% ispitanika smatra da se dugo čeka na donošenje odluka, a u RS 42,3%

⁸⁴ U FBiH 45,6% i u RS 61,5%

⁸⁵ U FBiH 8,8% i u RS 7,7%

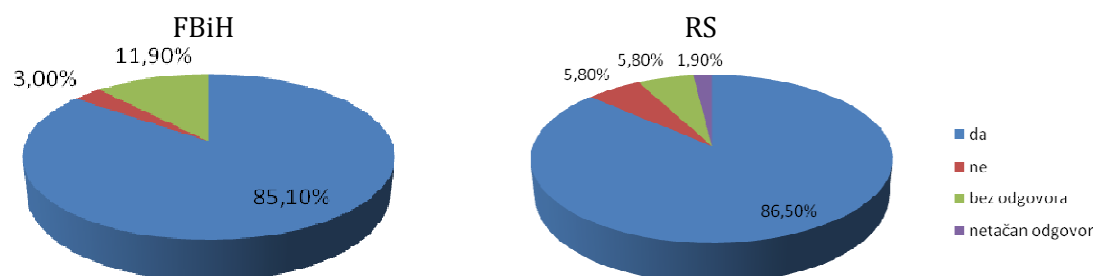
⁸⁶ U FBiH 7,4% i u RS 7,7%

⁸⁷ U FBiH 95,6% i u RS 96,2%

⁸⁸ U FBiH 57,4% i u RS 59,6%. Također, 7,4% ispitanika u FBiH i 11,5% u RS smatra da dijete u postupku konfliktnih razvoda ima pravo izraziti mišljenje od navršene sedme godine.

uvijek⁸⁹, često⁹⁰ ili ponekad⁹¹ uvažava mišljenje djeteta, što je u suprotnosti sa odgovorom na pitanje da li se uvažava mišljenje djeteta u postupku konfliktnih razvoda, gdje 85,1% ispitanika u FBiH a u RS 86,5% ispitanika smatra da se uvažava.

Da li se uvažava mišljenje djeteta u postupku konfliktnih razvoda?

Problem sa kojim se najčešće susreću, a u vezi je sa pravima djece iz konfliktnih razvoda, smatraju problem putnih isprava⁹² i održavanje ličnih kontakata djece sa roditeljima.⁹³ Također, posebno kao problem izdvajaju realizaciju obaveze doprinošenja izdržavanju djeteta.⁹⁴

Ispitanici na nivou entiteta su mišljenja da se djeca rijetko daju na staranje bližim srodnicima,⁹⁵ te da se rijetko⁹⁶ ili nikako⁹⁷ smještaju u ustanove socijalne zaštite, domove i druge porodice u slučaju teško i trajno poremećenih bračnih odnosa.

Veliki broj ispitanika, u FBiH 82,4% i u RS 90,4%, smatra da uglavnom uspješno omogućavaju viđanje djeteta sa drugim roditeljem sa kojim dijete ne živi. S tim u vezi ispitanici kao najizraženije probleme u osiguranju tog prava navode lošu komunikaciju između roditelja,⁹⁸ nemogućnost osiguranja adekvatnog prostora za održavanje kontakata sa roditeljem sa kojim dijete ne živi,⁹⁹ neispunjavanje obaveze izdržavanja,¹⁰⁰ manipulaciju djetetom¹⁰¹ itd. Saradnju sa roditeljima u vezi sa omogućavanjem viđanja djeteta sa drugim roditeljem,¹⁰² kao i sa bližim srodnicima¹⁰³ ocjenjuju kao uglavnom uspješnu.

⁸⁹ U FBiH 23,5% i u RS 17,3%

⁹⁰ U FBiH 14,7% i u RS 13,5%

⁹¹ U FBiH 8,8% i u RS 9,6%

⁹² U FBiH 54,4% i u RS 51,9%

⁹³ U FBiH 30,9% i u RS 42,3%

⁹⁴ U FBiH 14,7% i u RS 9,6%

⁹⁵ U FBiH 52,9% i u RS 51,9%

⁹⁶ U FBiH 47,1% i u RS 30,8%

⁹⁷ U FBiH 25% i u RS 46,2%

⁹⁸ U FBiH 29,4% i u RS 28,8%

⁹⁹ U FBiH 7,4% i u RS 5,8%

¹⁰⁰ U RS 7,7%

¹⁰¹ U RS 7,7%

¹⁰² U FBiH 75% i u RS 92,3%

¹⁰³ U FBiH 63,2% i u RS 65,4%

Na nivou entiteta, ispitanici su zauzeli stajalište da rijetko¹⁰⁴ podnose ili nikako¹⁰⁵ ne podnose krivične prijave zbog zanemarivanja djece. Također su istog stajališta i u odnosu na korištenje instituta oduzimanja roditeljskog prava.¹⁰⁶

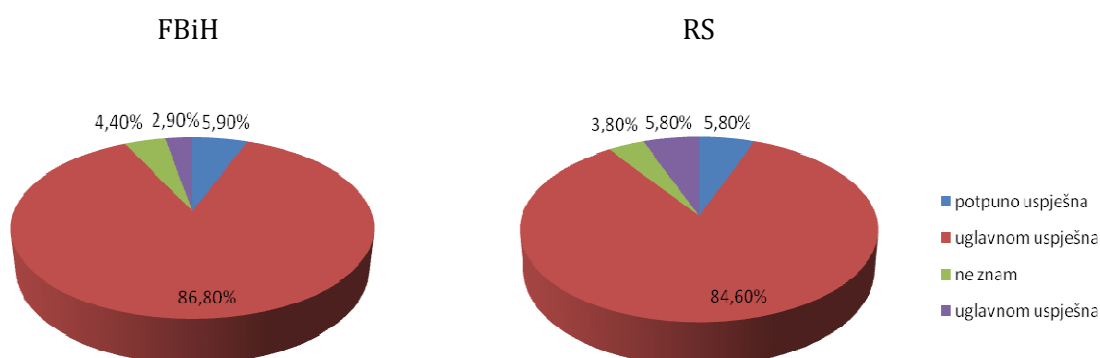
Na pitanje o slučajevima međunarodne otmice djece, 73,5% ispitanika u FBiH i 82,7% ispitanika u RS nikako se ne susreće sa takvim slučajevima. Veliki broj ispitanika smatra da bi službe socijalne zaštite trebale postupati u slučajevima zaštite prava djece u razvrgavanjima vanbračne zajednice (FBiH 85,3% i RS 94,2%).

Institucionalna saradnja

Saradnju sa nadležnim sudovima ispitanici na nivou entiteta ocjenjuju kao uglavnom uspješnu,¹⁰⁷ dok saradnju sa nadležnim ministarstvima na nivou entiteta ocjenjuju kao uglavnom uspješnu, što je procijenilo 70,6% ispitanika u FBiH i 63,5% ispitanika u RS.

Službe socijalne zaštite svoju međusobnu saradnju 60,3% ispitanika u FBiH i 61,5% u RS ocjenjuje kao uglavnom uspješnu. Na nivou FBiH 86,8% ispitanika, a u RS 84,6% ispitanika saradnju sa roditeljima/starateljima ocjenjuje uglavnom uspješnom.

Kako ocjenjujete saradnju sa roditeljima/starateljima djece?

¹⁰⁴ U FBiH 41,2% i u RS 30,8%

¹⁰⁵ U FBiH 35,3% i u RS 50%

¹⁰⁶ U FBiH 48,5% ispitanika je mišljenja da se rijetko koristi institut oduzimanja roditeljskog staranja, te 32,4% nikako. Dok u RS 34,6% ispitanika je mišljenja da se taj institut koristi rijetko, te 57,7% nikako.

¹⁰⁷ U FBiH 69,1% i u RS 69,2%

5.7. Nadležnosti i postupanja Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine

Sa predstavnicima Ministarstva pravde održan je jedan sastanak nakon kojeg su i pismenim aktom obavijestili Ombudsmene o nadležnostima i postupanjima u vezi sa alimentacionim zahtjevima i nezakonitim odvođenjem djece.

Kako navode, Ministarstvo nema konkretnu nadležnost u pravcu rješavanja slučajeva zaštite djece i porodice, te da su opći principi utvrđeni Konvencijom o pravima djeteta i entitetskim zakonodavstvom. Prava djeteta u BiH uređuju se Ustavom BiH, ustavima entiteta i Ustavom BD, ustavima kantona, zakonima, podzakonskim i drugim općim aktima. Napominju da su svjesni potrebe za jačanjem institucionalnih kapaciteta i harmonizacije pravnih okvira, kojima bi se povezale politika i praksa, u svrhu unapređenja prava djece. Upravo radi unapređenja prava djece u BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH formira radnu grupu za izradu AKCIONOG PLANA ZA DJECU BiH za period od 2011. do 2014. godine, koji je Vijeće ministara usvojilo 13.07.2011. godine. U radu radne grupe učestvovao je i jedan predstavnik Ministarstva pravde BiH. Osnovni ciljevi Akcionog plana su usklađivanje zakona i prakse u BiH sa Konvencijom o pravima djeteta, jačanje mješovitog pristupa u socijalnoj i dječijoj zaštiti kroz unapređenje kapaciteta, a time i standardizacije uloga nevladinog i privatnog sektora u funkcioniranju oblasti socijalne, dječije i porodične zaštite, kao i podizanje svijesti o potrebi unapređenja zaštite djece i njihovih prava uopće.

Ministarstvo pravde BiH je centralni organ za komunikaciju sa drugim zemljama u pružanju međunarodne pravne pomoći u krivičnim i građanskim stvarima. Pod građanskim stvarima podrazumijevaju se i porodične kao i druge pravne stvari i odnosi. U skladu sa Konvencijom o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inozemstvu i Konvencijom o građanskopravnim aspektima otmice djece, Ministarstvo vrši sveukupnu komunikaciju između pravosudnih organa u BiH i inozemstvu.

Ministarstvo pravde BiH je centralni izvršni organ za postupanje u skladu sa Konvencijom o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inozemstvu i Konvencijom o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece. U pogledu važećeg zakonodavstva, njime nisu zadovoljni iz razloga što kod primjene navedenih konvencija sudovi različiti postupaju, odnosno ne postoji jedinstven stav u pogledu postupka po kojem će se odlučivati po zahtjevima, tj. da li će provesti parnični, vanparnični ili izvršni postupak. Saradnja sa CSR odvija se posredno, putem nadležnih entitetskih ministarstava iz oblasti socijalne, porodične i dječije zaštite, odnosno pravde. Kada je u pitanju saradnja sa sudovima, sudovi postupaju sporo, često ne shvataju značaj KONVENCIJA i rokova, što za posljedicu ima odugovlačenje postupaka.

Tokom 2012. godine zaprimljeno je ukupno 18 zahtjeva za postupanje po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, u 2013. godini, do 26.06.2013. godine, zaprimljeno je 8 zahtjeva, a u prosjeku zaprime 20-ak zahtjeva. Postupci po zahtjevu za vraćanje, odnosno viđanje djece traju duže od 6 nedjelja, koji rok je predviđen Konvencijom, s tim da toliko traju i postupci u inozemstvu po zahtjevima BiH, pa čak i duže.

Od istih su zatraženi statistički podaci, radi stvaranja što potpunije i jasnije predodžbe o tome koliko su prava djece ugrožena.

Tokom 2012. godine zaprimljeno je ukupno 18 zahtjeva za postupanje po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, u 2013. godini, do 26.06.2013. godine, zaprimljeno je 8 zahtjeva, a u prosjeku zaprime 20-ak zahtjeva. Postupci po zahtjevu

za vraćanje, odnosno viđanje djece traju duže od 6 nedjelja, koji rok je predviđen Konvencijom, s tim da toliko traju i postupci u inozemstvu po zahtjevima BiH, pa čak i i duže. U pogledu zahtjeva za vraćanje djece, polovina takvih zahtjeva bude pozitivno riješena, tj. dijete bude vraćeno roditelju od koga je protivzakonito oduzeto. U ostalim slučajevima, dešava se da se roditelj od koga je dijete oduzeto saglasi sa takvom situacijom, pa odustane od zahtjeva za vraćanje ili u nekim slučajevima se roditelji izmire i dogovore o staranju nad djetetom, dok u oko 30% slučajeva nadležni sud odbije zahtjev za vraćanje nakon što utvrdi da je dijete zanemareno od roditelja od koga je dijete odvedeno ili nakon što utvrdi da bi dijete vraćanjem tom roditelju bilo dovedeno u nepovoljniju situaciju. Iz Ministarstva napominju da im se vrlo često građani obraćaju za pravne savjete telefonskim putem i putem e-maila.

Najčešći problemi sa kojima se susreću jesu dileme sudova u pogledu postupka po kojem će se odlučivati po zahtjevu, tj. da li se treba provesti parnični postupak, vanparnični ili pak izvršni postupak. Također, uočili su probleme prilikom izvršenja strane sudske odluke kojom se vraćaju djeca podnositeljima zahtjeva. Iznose primjer gdje je odlukom nadležnog suda iz inozemstva u predmetu po zahtjevu za vraćanje djeteta, dijete vraćeno roditelju u BiH, ali još uvijek nije došlo do izvršenja. Naime, važno je napomenuti da ulaskom djeteta u BiH prestaju sve nadležnosti Ministarstva u postupanju po konvenciji, jer prestaje da važi element inozemnosti. Generalno je mišljenje da svi postupci traju sporo, a troškovi postupka su različiti od države do države. Kako smatraju, problem bi se mogao riješiti donošenjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, kojim bi prioritet bila zaštita prava djece po osnovu KONVENCIJA, jer bi se na taj način osigurala besplatna pravna pomoć ovoj kategoriji osoba. Problem je što u BiH u ovim postupcima domaći sudovi različito postupaju, a to bi se moglo riješiti kroz tzv. koncentriranu nadležnost, što po njima znači da bi nadležnost u Federaciji BiH trebali imati sudovi u Sarajevu, Mostaru i Bihaću, a u RS sudovi u Banjaluci i Trebinju, kako bi se na taj način ustanovila odgovarajuća praksa. Saradnju sa centralnim organima država potpisnica Konvencije je korektna.

Kada su u pitanju zahtjevi za ostvarivanje alimentacionih potraživanja u inozemstvu, Ministarstvo je u 2012. godini zaprimilo ukupno 56 zahtjeva, dok je u 2013. godini, do 26.06.2013. godine, zaprimilo 21 zahtjev. Alimentacioni postupci traju dugo, čak i po više godina, najčešće iz razloga što je potrebno dopunjavati neophodnu dokumentaciju za provođenje samog postupka, kao i zbog finansijske situacije dužnika (alimentacioni dužnik nema nikakvih primanja ili su primanja veoma niska ili ne posjeduje nikakvu imovinu itd). Često se dešava da se dug vremenski period ne može utvrditi tačna adresa alimentacionog dužnika. Step en uspjehnosti se ogleda u namirenju alimentacionog potraživanja, a što opet ovisi o imovnom stanju alimentacionog dužnika, što u svakom konkretnom slučaju utvrđuje sud. Problemi u praktičnoj primjeni Konvencije o ostvarivanju alimentacionih potraživanja ogledaju se u već naprijed iznesenim problemima, s tim da poseban problem predstavlja uređenje prijedloga za izvršenje u skladu sa zakonima o izvršnim postupcima entiteta. Međutim, kako iz Ministarstva navode, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je u potpunosti angažovano da se ovaj problem riješi u interesu stranaka, odnosno djece, te isti nesmetano u skladu sa odredbama Zakona o izvršnom postupku FBiH, u ime alimentacionih povjerilaca, uređuju prijedloge za izvršenje. Kada je u pitanju Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS, prema navodima iz Ministarstva, tu nailaze na određene poteškoće, jer se od alimentacionih povjerilaca traži da sami ured e prijedloge za izvršenje, a treba spomenuti da se u najvećem broju slučajeva radi o neukim strankama i strankama koje se nalaze u teškoj materijalnoj situaciji.

5.8. Radni sastanak Ombudsmena i direktorica CSR (Bihać, Tuzla, Sarajevo, Banjaluka, Mostar, Brčko)

Dana 16.09.2013. godine u Banjaluci održan je sastanak Ombudsmana BiH i direktorica CSR u cilju uspostavljanja bliske saradnje i usaglašavanja zajedničkih preporuka putem specijalnih izvještaja "Djeca u konfliktnim razvodima" i "Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta". Pored već ranije iznesenih problema, svi učesnici sastanka saglasili su se da bi bilo vrlo značajno da se u veće gradove u Bosni i Hercegovini u okviru nadležnosti općinskih sudova uvedu porodična odjeljenja te je iznijet primjer pozitivne prakse - Općinski sud Sarajevo. Također, veoma značajan podatak i primjer pozitivne prakse jeste što sudije Općinskog suda u Sarajevu često traže sastanak sa djetetom u prostorijama CSR Sarajevo kako bi čuli njegovo mišljenje pri određivanju kontakata sa roditeljem sa kojim ne živi, a u svakom slučaju se često, povodom kompleksnih predmeta, konsultuju sa stručnim osobljem CSR.

Direktorica CSR predložila je da održavanje neposrednih kontakata u Brčko Distriktu uređuje sud, a ne CSR, kako je zakonom određeno. Jedan od zaključaka sastanka jeste da bi **sudovi trebali u većoj mjeri omogućiti djeci da izraze svoje mišljenje**. Jedan od zaključaka sastanka također je da bi **nadležne općinske vlasti trebale pri općinama da uvedu besplatnu pravnu pomoć** u sredinama gdje još uvijek nema takvih ureda. Predstavnici CSR smatraju da je potrebno da se **zaposlenici više educiraju**, kroz razmjenu iskustava i upoznavanjem sa novim zakonskim izmjenama kako bi se došlo do konkretnijih i ujednačenijih rezultata u praksi. Također, **potrebna je i edukacija sudija, tužilaca** kako bi se više posvetili djeci, a u praksi se, prema riječima direktorica, sudije rijetko odazivaju pozivu na edukacije.

VI GENERALNI ZAKLJUČCI I ZAPAZANJA OMBUDSMENA BiH

Da bi se ostvario najbolji interes djeteta, mora se osigurati ispunjenje svih prava djeteta. Najbolji interesi djeteta treba da predstavljaju formulu odraslih s pomoću koje će pronaći rješenja. U spornim konfliktnim razvodima, brojna prava djece su ugrožena ili prekršena, najčešće od samih roditelja. Međutim, upravo iz tog razloga, država, tj. nadležni organi treba da poduzimaju adekvatne mjere i aktivnosti, s ciljem zaštite djece. U svim prethodno opisanim postupcima dijete nema status stranke, ali dijete ima pravo da iskaže svoje mišljenje u skladu sa svojim godinama, dobi, zrelosti koje će nadležni organi cijeniti, s tim da ga nisu dužni prihvatiti. Ovo je veoma značajno, ali istovremeno smo svjesni da CSR, a posebno sudovi rijetko koriste zakonska ovlaštenja i mogućnosti da saslušaju i razgovaraju sa djetetom. Pored toga, porodični zakoni u BiH pružaju mogućnost CSR da po službenoj dužnosti, radi zaštite prava i interesa djeteta, kada god procijene da je potrebno, pokreću postupke (npr. podnošenje tužbe radi izmjene odluke o povjeravanju ili povećanju izdržavanja, podnošenje prijedloga za izvršenje pravosnažne sudske odluke u vezi sa plaćanjem izdržavanja ili podnošenje tužbe radi naknade štete koja je pričinjena djetetu i sl).

Sudovi i CSR su preopterećeni. Sudovi su upućeni na CSR kod procjene djetetovog najboljeg interesa, na tzv. „vanjske saradnike“ i sudske vještake, kada u pojedinim predmetima (rjeđe) izvode dokaz vještačenjem, ali Ombudsmeni izražavaju bojazan da su nadležni organi preopterećeni i nedovoljno educirani, pri tome misleći i na institucije i osobe kada odlučuju o pravima djece. CSR imaju važnu ulogu u svim postupcima koji se tiču prava djeteta. Međutim, CSR su preopterećeni radom na drugim mnogobrojnim postupcima koji su im stavljeni u nadležnost čitavim nizom drugih propisa. Također, sudovi su preopterećeni, a stručno usavršavanje i razumijevanje najčešće su prepušteni savjesti i ambiciji sudije pojedinca. Činjenica koju Ombudsmeni nisu ranije spomenuli jeste da bi advokati u građanskim parnicama, sudeći po iskustvu u radu Odjela za praćenje prava djeteta, u zastupanju bračnih supružnika mogli i trebali ulagati više napora da odgovore stranke od nerazumnih zahtjeva, prijedloga za izvođenje dokaza i slično, ukazujući im na to koliko štete svojoj djeci. Nerijetko, prema ocjeni Ombudsmena, advokati, nažalost, doprinose stvaranju ambijenta koji nije u najboljem interesu djece. Advokati bi trebali, u kontaktima sa drugom stranom, nastojati postići sporazum vodeći računa o najboljem interesu djeteta. Za takvo postupanje, advokatu je potrebno stručno i životno iskustvo. Ombudsmeni su često u radu sa strankama svjedoci da su djeca zbog poteškoća uvjetovanih razvodom roditelja emocionalno zlostavljana, odnosno manipulira se djetetovim osjećajima, ucjenjuje se, djetetu se daju uloge kojima nije doraslo, oduzima se djeci jedan roditelj na različite načine, uskraćuju se kontakti sa porodicom, a sve to predstavlja kršenje dječijih prava. Takvo ponašanje nesumnjivo može ugroziti djetetov razvoj i može rezultirati odstupanjem u ponašanju, depresijom, problemom u odnosima, problemom učenja, problemom u socijalnim interakcijama, te dovesti do stvaranja nesigurnosti, loše slike o sebi i problema identiteta. Bez pravovremene intervencije stručnjaka, dijete se otuđuje od drugog roditelja, a postupci sa ciljem zaštite prava djeteta mogu trajati godinama. Bez obzira na tvrdnje i navode roditelja, višegodišnji rad na predmetima i korespodencija sa roditeljima daje za pravo Ombudsmenima da konstatuju da kada dijete živi sa jednim od roditelja, razlozi za izostanak kontakata s drugim roditeljem moraju se potražiti u prvom roditelju. Nadležni državni organi takvo stanje ne smiju održavati, već treba da ga uklone. Međutim, dešava se da roditelj, sa kojim dijete živi, u korespodenciji sa osobljem Odjela iznosi podatke i informacije koje ukazuju na to da nerijetko ima situacija kada najbolji interes djeteta dolazi u sukob sa njegovim pravom da održava neposredne kontakte sa drugim roditeljem. Tada CSR imaju težak i ozbiljan zadatak da odmjere koje

od tih prava ima veću težinu, a svjesni toga da nema djelotvornog mehanizma koji bi u kratkom roku riješio status djeteta, a roditelje prisilio na saradnju.

Ombudsmeni u pojedinačnim predmetima pokušavaju da ukažu sudovima na neophodnost brzog sudskog postupka, a do donošenja pravosnažne sudske odluke, CSR imaju priliku/obavezu da planiraju aktivnosti sa ciljem zaštite djeteta u toku postupka razvoda braka. Efikasan izvršni postupak spriječio bi roditelje u namjeri nepoštovanja sudske odluke. Ombudsmeni tada predlažu/preporučuju nadležnim organima – timovi CSR, škola, policija, zdravstvena ustanova po potrebi - da zajedničkim mjerama i aktivnostima raspravljaju i dođu do rješenja, te se Ombudsmeni tako pronadu u ulozi koordinatora.

VII PREPORUKE OMBUDSMENA BiH

Preporuka vladama Federacije BiH, Republike Srpske i Vladi Brčko Distrikta

- Da posebnu pažnju posvete kategoriji tzv. samohranih roditelja (jednoroditeljskim porodicama) kako bi oni uživali posebnu pravnu zaštitu i svaku drugu vrstu zaštite koja je potrebna, u skladu sa najboljim interesom djece.
- Da u istu navedenu svrhu (pružanje pomoći samohranim roditeljima, odnosno djeci) pristupe ozbiljnim analizama i realnim procjenama sa ciljem osnivanja i rada alimentacionih fondova.

Preporuka vladama Republike Srpske i Federacije BiH

- Da prilikom izrade prijedloga zakona i podzakonskih akata koji se tiču socijalne i dječije zaštite obavezno konsultuju i u takav rad uključe i predstavnike CSR.

Preporuka vladama Republike Srpske i Brčko Distrikta

- Da odgovarajućim izmjenama i dopunama postojećih porodičnih zakona ili zakona o socijalnoj ili dječijoj zaštiti osiguraju i omoguće da redovni prvostepeni sudovi odlučuju u postupcima po prijedlogu stranaka za održavanja ličnih odnosa djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi.

Preporuka Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine

- Da razmotre mogućnost predlaganja izmjena i dopuna Zakona o izdavanju putnih isprava BiH, s obzirom na odredbe i praktičnu primjenu Uputstva o načinu utvrđivanja uvjeta za izdavanje putne isprave iz člana 18. stav 3. Zakona o putnim ispravama, uvažavajući mišljenje Ombudsmena BiH.

Preporuka Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH

- Da razmotri mogućnost da se u većim gradovima BiH i to u Bihaću, Tuzli, Banjaluci, Brčkom, Mostaru, Trebinju, Zenici, Prijedoru, Istočnom Sarajevu, Doboju i Bijeljini formiraju specijalizirana porodičnopravna odjeljenja po uzoru na već postojeće porodičnopravno odjeljenje pri Općinskom sudu u Sarajevu ili da se određen broj sudija u istim sudovima specijalizira za oblasti koje se direktno tiču prava djeteta.
- Da razmotri da se pri kantonalnim/okružnim tužilaštvima odrede, tj. specijaliziraju pojedini tužioci za rad na krivičnim djelima protiv braka i porodice, kao i na ostalim krivičnim djelima u kojima se kao oštećeni/žrtve javljaju djeca.

Preporuka Ministarstvu pravde Republike Srpske, Ministarstvu pravde Federacije Bosne i Hercegovine i Vladi Brčko Distrikta

- Da razmotre mogućnost da u okviru postojećih zakonskih rješenja iznađu mogućnost da samo prvostepeni sudovi u većim gradovima u BiH (Bihać, Tuzla, Banjaluka, Sarajevo, Brčko, Mostar, Trebinje, Zenica, Istočno Sarajevo, Doboj) rješavaju i postupaju u postupcima u kojima se primjenjuju Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencija o ostvarivanju alimentacionih potraživanja u inozemstvu, radi ujednačavanja sudske prakse u BiH, zbog stvaranja tzv. koncentrirane nadležnosti zbog cjelishodnosti samih postupaka i stvaranja ujednačene sudske prakse.
- Da u okviru svojih nadležnosti i postojećih zakonskih rješenja razmotre da nezaposlene, radno sposobne osobe, kojima su djeca povjerena na zaštitu, čuvanje i odgoj u odgovarajućim sudskim i upravnim postupcima u kojima se odlučuje o interesima i pravima djece, budu oslobođena plaćanja sudskih i administrativnih troškova.

Preporuka Ministarstvu pravde Federacije BiH, Ministarstvu uprave i lokalne samouprave Republike Srpske i Vladi BD

- Da se u što većoj mjeri, u onim lokalnim zajednicama u kojima nije organizirana besplatna pravna pomoć pri organima uprave i u kojima ne djeluju nevladine organizacije koje pružaju ovu vrstu pomoći, stvore uvjeti da se građanima pruži ova vrsta pomoći.

Preporuka centrima za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske i Federacije BiH

- Da u okviru svojih aktivnosti za sljedeću godinu obavezno razmotre mogućnost da se određen broj sudija i tužilaca koji rade na postupcima koji se tiču djece i njihovih prava dodatno educiraju kako bi se kod istih postigao dodatni nivo senzibilnosti za postupanje u postupcima u kojima se odlučuje o pravima i interesima djece.
- Da se dodatno educiraju sudije o postupanjima u slučajevima primjene Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece i Konvencije o ostvarivanju alimentacionih potraživanja u inozemstvu, radi ujednačavanja sudske prakse u BiH.

Preporuka Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske i Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike

- Da zajedničkim aktivnostima usklade i izjednače svoja postupanja i pružanje pomoći alimentacionim povjeriocima u ispravnima i dopunama prijedloga za izvršenje u slučajevima postupanja u skladu sa Konvencijom o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inozemstvu.

Pozivaju se nadležni organi kojima su upućene preporuke da Ombudsmenima BiH dostave izvještaj o radnjama i aktivnostima poduzetim u cilju implementacija preporuka, u roku 90 dana od dana prijema preporuke/izvještaja, pismenim putem na adresu Ravnogorska br. 18, 78000 Banja Luka.

Aneks I

OPĆI PODACI O USTANOVAMA											
Naziv ustanove	Ukupan broj zaposlenika u ustanovi	Broj zaposlenika sa VSS	Broj zaposlenika sa VŠS	Broj zaposlenika sa SSS	Broj službi u ustanovi	Broj stručnih timova	Dječija i porodična zaštita				Broj pravnik
							Broj psihologa	Broj pedagoga	Broj defektologa	Broj socijalnih radnika	
JU Centar za socijalni rad Bileća	8	5	2	/	/	2	po potrebi	1	po potrebi	1 + 1 dipl. ekonomista	1
Opština Trnovo	19	9	2	3	2	3	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Višegrad	6	2	3	1	/	1	/	/	/	4	/
JU Centar za socijalni rad Trebinje	22	14	2	6	2	6	1	/	1	6	2
JU Centar za socijalni rad Novo Goražde	2	1	1	/	/	1	/	1	/	1	/
JU Centar za socijalni rad Rudo	6	2	2	2	/	/	1	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Pale	10	2	5	2	/	3	1	/	/	4	1
JU Centar za socijalni rad Rogatica	8	4	2	2	/	1	/	1	1	2	2
Centar za socijalni rad Istočno Novo Sarajevo	5	2	2	1	/	1	1	/	/	2	1
Općina Doboј Jug	4	2	1	1	/	/	/	/	/	/	3
Služba stručnih, općih poslova i društvene djelatnosti	9	3	/	6	/	/	/	/	/	1	2
Općina Kreševo, Služba za gospodarstvo, braniteljsko-invalidsku i socijalnu skrb	3	2	1	/	/	1	/	/	/	2	1

DJECA U KONFLIKTNIM RAZVODIMA

JU Centar za socijalni rad Živinice	12	7	1	1	1	1	1	1	1	5	1	1	4	1
JU Centar za socijalni rad Bosanska Krupa	8	5	/	3	/	/	/	1	1 - pripravnik	1	3	1	3	1
Centar za socijalni rad Orašje	4	2	2	/	/	/	/	/	/	/	3	1	3	1
Opština Drvar, Služba opšte uprave i društvenih djelatnosti, Socijalna zaštita	5	1	1	2	1	1	/	/	/	/	1	1	1	1
JU Centar za socijalni rad Bugojno	8	2	4	2	/	/	/	1	/	/	3	2	3	2
Služba za opću upravu i boračko - invalidsku zaštitu Fojnica	3	2	/	1	/	/	/	1	/	/	/	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Zavidovići	10	3	3	3	/	/	/	/	/	/	5	1	5	1
JU Centar za socijalni rad BPK Goražde	/	5	5	6	/	/	/	3	/	/	/	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Jablanica	6	1	2	2	3	3	1	1	spoljni saradnik	/	1	1	1	1
JU Centar za socijalni rad Sapna	4	3	/	1	/	/	/	1	/	/	3	/	3	/
Centar za socijalni rad Glamoč	2	2	/	/	/	/	/	/	/	/	1	/	1	1
Centar za socijalni rad Platićevo	4	2	1	1	/	/	/	/	2	/	/	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Gacko	10	4	2	4	2	2	2	2	1	/	2	2	2	1
JU Centar za socijalni rad Laktaši	17	10	1	5	/	/	/	2	2	1	5	1	5	1
JU Centar za socijalni rad Banjaluka	76	60	/	14	3	3	3	3	5	3	38	1	38	5
Centar za socijalni rad Kozarska Dubica	10	8	/	2	/	/	/	2	1	5	5	/	5	2

SPECIJALNI IZVJEŠTAJ

JU Centar za socijalni rad Šipovo	6	3	1	2	3	1	1	1	1	/	/	2	/
JU Centar za socijalni rad Novi Grad	14	7	1	6	5	1	1	1	1	/	/	4	2
Centar za socijalni rad Ljubinje	3	2	/	1	1	1	1	1	1	/	/	1	/
Služba socijalne i dječije zaštite Kupres	1	1	/	/	1	/	/	/	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Kostajnica	4	1	2	1	1	1	1	1	1	1	/	1	1
Opština Vukosavlje	2	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1
Opština Istočni Stari Grad	1	1	/	/	1	/	/	1	1	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Srebrenica	4	1	1	2	/	1	1	1	1	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Sokolac	6	3	2	/	1	1	1	1	1	/	1	1	1
JU Centar za socijalni rad Nevesinje	7	4	1	1	1	2	1	1	2	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Bratunac	6	2	1	3	1	1	1	1	1	/	/	1	1
Centar za socijalnu skrb Tomislavgrad	5	1	3	1	/	1	1	1	1	/	/	3	1
JU Centar za socijalni rad Maglaj	9	2	3	3	3	1	1	1	1	/	/	2	2
JU Centar za socijalni rad Kakanj	12	5	3	3	3	3	1	1	3	1	/	5	2
Centar za socijalni rad Gornji Vakuf - Uskoplje	6	2	3	1	1	3	1	1	1	/	/	3	1
JU Centar za socijalni rad Široki Brijeg	8	3	3	2	3	3	1 po potrebi	1 po potrebi	3	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Gračanica	6	3	/	2	2	1	1	1	1	/	/	2	1
JU Centar za socijalni rad Velika Kladuša	11	8	/	2	2	7	1	1	7	/	/	3	2
JU Centar za socijalni rad Doboj Istok	4	/	2	2	2	1	1	1	1	/	/	1	1

DJECA U KONFLIKTNIM RAZVODIMA

JU Centar za socijalni rad Kladanj	6 + 1 na određeno vrijeme	2	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	/
JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo - Vogošća	12	8	1	3	/	/	/	1	1	1	1	1	4	2	/
JU Centar za socijalni rad Donji Vakuf	6	4	2	/	/	/	1	1	1	1	1	1	2	2	2
JU Centar za socijalni rad Vareš	8	5	/	2	/	/	2	2	2	1	1	1	1	1	/
JU Cestar za socijalni rad Ze-Do	12	5	1	4	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	1
JU Centar za socijalni rad, Općina Teočak	4	2	/	2	/	/	1	1	1	1	1	1	/	/	1
JU Centar za socijalni rad Olovo	6	1	3	2	/	/	1	1	1	1	1	1	4	4	/
JU Centar za socijalni rad Gradačac	12	6	2	4	/	/	1	1	1	1	1	1	4	4	1
JU Centar za socijalni rad Kalesija	10	6	/	2	5	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1
JU Centar za socijalni rad Prozor - Rama	5	3	1	1	/	/	/	/	/	/	/	/	2	2	1
JU Centar za socijalni rad Sanski Most	14	6	1	7	/	/	1	1	1	1	1	1	3	3	2
JU Centar za socijalni rad Busovača	6 + 1 na određeno vrijeme	3 + 1 na određeno vrijeme	1	1	1	3	3	1	1	1	1	1	1	1	1
JU Centar za socijalni rad Konjic	10	7	/	3	/	1	1	1	1	1	1	1	4	4	2
Centar za socijalni rad Domaljevac	2	1	/	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Cazin	12	9	1	2	3	9	9	1	1	1	1	1	5	5	1
Centar za socijalni rad Stolac	6	2	2	2	2	1	1	2	2	1	1	1	2	2	2

SPECIJALNI IZVJEŠTAJ

JU Kantonalni centar za socijalni rad Kanton Sarajevo	154	102	21	22	10	3 (u svakoj službi)	1	1	/	1	1
Centar za socijalni rad Lopare	6	1	2	2	3	1	/	/	/	1	1
JU Centar za socijalni rad Prnjavor	13	6	3	3	/	2	1	1	/	5	1
JU Centar za socijalni rad Bijeljina	30	15	9	5	4	10	3	1	2	11	3
JU Centar za socijalni rad Srbac	8	3	2	3	3	1	1	/	/	2	/
JU Centar za socijalni rad Foča	/	7	2	2	1	1	/	1	1	4	1
JU Centar za socijalni rad Vlasenica	6	1	4	1	/	1	1	1	1	3	1
JU Centar za socijalni rad Bihać	19	13	3	4	/	11	1	1	/	8	1
Centar za socijalni rad Čajniče	6	3	1	2	/	1	/	1	/	1	1
Odjel socijalne skrbi, Općina Kiseljak	4	2	/	2	/	/	/	/	/	/	/
JU Centar za socijalni rad Istočna Ilidža	8	5	1	2	/	1	1	1	/	2	1
Opština Krupa na Uni	1	/	/	1	/	/	/	/	/	/	/
Odjeljenje za opštu upravu Ribnik	2	2	/	/	/	/	/	/	/	/	1
Centar za socijalni rad Gradiška	18	13	/	4	1	1	1	/	/	7	1
Centar za socijalni rad Doboj	35	14	7	11	3	3	1	/	/	9	2
JU Centar za socijalni rad Bužim	7	4	2	1	/	1	/	1	/	1	1
JU Centar za socijalni rad, Opština Brod	12	4	3	4	3	3	1	/	/	2	4
JU Centar za socijalni rad Šamac	8	5	2	1	2	2	/	/	1	2	1

Aneks II

Nevladine organizacije sa kojima je ostvarena saradnja na izradi izvještaja:

OSMIJEH ANĐELA iz Prijedora, Gordana Štrbac i Bosančić Sovka

Udruženje „Svjetlost“ Gradiška, predstavnica Udruženja Zorica Stupar

Vaša prava Bosne i Hercegovine, kancelarija u Banjaluci, Dijana Marjanović, pravica

„Zdravo da ste“ Banjaluka, Aleksandra Kukilo

Udružene žene Banjaluka, Lana Jajčević, Dragana Miljković

„Ponos“ Banjaluka, Ramzija Spahić

Udruženje „Žena BiH“ Mostar, Azra Hasanbegović, Mirela Babović

Vaša prava BiH, Ahmet Salčin

Fondacija lokalne demokratije, Sarajevo

Udruženje „Moja, tvoja, naša“ Sarajevo

Udruženje „Budućnost“ Modriča

Aneks III

Tekst Memoranduma o saradnji CSR sa Ombudsmenima BiH

Pozivajući se na međunarodne dokumente: Konvenciju o pravima djeteta, Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Pakt o građanskim i političkim pravima, Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije, Konvenciju o eliminaciji rasne diskriminacije, Konvenciju o sprečavanju torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka, te Strategiju djelovanja Institucije ombudsmena za ljudska prava za period 2010 – 2014. kojom je utvrđena obaveza intenziviranja saradnje sa institucijama u BiH u daljnjem razvoju demokratije zasnovane na vladavini prava i poštivanju ljudskih prava, a što, prije svega, uključuje zajedničke analize i procjene kršenja ljudskih prava.

Duboko svjesni da se jačanje vladavine prava i poštivanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini može uspješno osigurati samo uz aktivno učešće i uz neposrednu saradnju i redovnu koordinaciju svih subjekata, uključujući i saradnju Institucije ombudsmena za ljudska prava, kao nacionalnog mehanizma za zaštitu ljudskih prava sa institucijama koje su orijentirane prema građanima i koje pružaju određene usluge građanima.

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu Ombudsmeni BiH), gospodin Ljubomir Sandić, gospođa Jasminka Džumhur i gospođa Nives Jukić, i direktorice centara za socijalni rad (u daljnjem tekstu: CSR):

Borka Vukajlović, direktorica Centra za socijalni rad Banja Luka,
Zora Dujmović, direktorica Centra za socijalni rad Mostar,
Mirsada Poturković, direktorica Centra za socijalni rad Sarajevo,
Sonja Brčinović, direktorica Centra za socijalni rad Tuzla,
Nataša Stevanović, šefica Pododjeljenja za socijalnu zaštitu - Centar za socijalni rad Brčko,
Aida Omanović, direktorica Centra za socijalni rad Bihać

saglasili su se da svoju komunikaciju i saradnju urede kroz sljedeći

MEMORANDUM O SARADNJI

I Opći principi

Potpisnice su saglasne da će podsticati blisku saradnju i razmjenu informacija radi provođenja aktivnosti sa krajnjim ciljem izrade sveobuhvatnog specijalnog izvještaja „Djeca u konfliktnim razvodima“ Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine tokom 2013. godine, te izrade specijalnog izvještaja “Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta”.

Saradnja će se zasnivati na principima:

- **Partnerstva** – Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine i centri za socijalni rad sarađivat će na partnerskim osnovama,

- **Transparentnosti** – Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine će pravovremeno prezentirati informacije o rezultatima svojih aktivnosti,
- **Međusobnog informiranja** – Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine sačinit će mailing listu, radi lakše i jednostavnije komunikacije i razmjene informacija.

II Oblast saradnje

- Cilj istraživanja Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Institucija ombudsmena), a na osnovama zajedničke saradnje sa nadležnim CSR, jeste prepoznati i utvrditi razloge i uzroke koji dovode do kršenja prava djece u konfliktnim razvodima, te nadležnim vlastima na svim nivoima, a na osnovu rezultata istraživanja, predložiti moguća rješenja čija bi implementacija trebala unaprijediti i zaštititi djecu u konfliktnim razvodima, čime bi se u što većoj mjeri omogućilo neutralisanje i umanjeње negativnih posljedica razvoda roditelja po emocionalni razvoj djece i njihovo psihofizičko zdravlje.
- Sveobuhvatna analiza problematike konfliktnih razvoda zahtijeva aktivno učešće nadležnih organa starateljstva, koji predstavljaju najvažniju kariku u lancu pružanja zaštite djeci i ostvarivanju njihovih prava na području jedne lokalne zajednice. Predstavnici organa starateljstva se svakodnevno susreću sa svim problemima i direktno su svjedoci brojnih kršenja prava djece, što im svakako daje za pravo da predlažu zakonska i stručna rješenja problema, zbog čega su potpisnice Memoranduma saglasne da sarađuju na istraživanju koje je predmet ovog memoranduma.
- Značaj i uloga koju CSR imaju u zaštiti prava građana je nemjerljiva i predstavlja stub u razvoju jednog društva, zbog čega postoji potreba da se osigura permanentno jačanje kapaciteta CSR, a za što je preduvjet sveobuhvatna analiza trenutnog položaja CSR u BiH. U okviru zajedničke saradnje zasnovane na principima ovog memoranduma potpisnice Memoranduma će zajednički realizirati aktivnost uz puno uvažavanje stručnog mišljenja CSR.

III Aktivnosti za ostvarivanje saradnje

- CSR će omogućiti predstavnicima Institucije ombudsmena intervjue/razgovore sa predstavnicima stručnih timova koji rade na referatima koji se tiču problematike konfliktnih razvoda, odnosno sa stručnim osobljem.
- Predstavnici CSR prihvataju da će ispuniti upitnike/ankete, sa napomenom da će se upitnici/ankete dostaviti svim organima starateljstva u Bosni i Hercegovini.
- CSR će u vremenskom periodu od 60 dana od dana potpisivanja Memoranduma, u dogovoru sa predstavnicima Institucije ombudsmena, omogućiti posmatranje relevantnih postupaka koji se vode kod nadležnog organa staratelja, a sve prema procjeni stručnog tima CSR, i o predmetu i dinamici posmatranja, u vezi sa razvodom braka i donošenjem odluka koje se tiču prava djece, uz prethodnu dobijenu saglasnost stranaka u postupku.

- Predstavnicima CSR preuzimaju obavezu da ispune upitnike koji se odnose na njihove kapacitete a koji će od Institucije ombudsmena biti upućeni u cilju izrade specijalnog izvještaja “Uloga centara za socijalni rad u zaštiti prava djeteta”.

IV Mehanizmi za ostvarivanje saradnje

- Nakon potpisivanja sporazuma, potpisnice sporazuma će imenovati osobe zadužene za koordinaciju aktivnosti utvrđenih ovim memorandumom. Institucija ombudsmena će uspostaviti mailing listu putem koje će biti omogućena stalna razmjena relevantnih informacija.
- Institucija ombudsmena će shodno svojim mogućnostima održavati koordinacijske sastanke sa potpisnicima Memoranduma, a najmanje jednom u toku realizacije aktivnosti utvrđenih u Memorandumu.
- Prilikom sačinjavanja izvještaja, Ombudsmeni BiH se obavezuju da će, uključujući sve aktivnosti, u potpunosti zaštititi identitete kako stručnih osoba pri centrima, tako i svih stranaka u postupcima. Institucija ombudsmena garantira povjerljivost i profesionalnost u svim situacijama, kao i tajnost svih podataka prilikom izvještavanja i analiziranja.
- Ombudsmeni BiH ostavljaju slobodu i prepuštaju stručnom osoblju da procijene u kojim postupcima i aktivnostima će omogućiti prisustvo predstavnika Institucije ombudsmena, uvažavajući sve okolnosti i specifičnosti svakog pojedinačnog slučaja.
- Ombudsmeni BiH se obavezuju da direktorima centara na zajedničkom sastanku, prije finaliziranja izvještaja, prezentiraju sve rezultate istraživanja, kao i da im omoguće prezentacije prijedloga preporuka koje će Ombudsmeni BiH uputiti nadležnim organima izvršne i zakonodavne vlasti u Bosni i Hercegovini.

V Stupanje na snagu Memoranduma o saradnji

Memorandum o saradnji stupa na snagu danom potpisivanja, a zaključuje se na određeno vrijeme, do 31.12.2013. godine.

Napomena, sa CSR/potpisnicima Memoranduma Ombudsmeni i osoblje obavili su razgovore i konsultacije prije i poslije potpisivanja Memoranduma, a 16.09.2013. godine održan je zajednički radni/konsultativni sastanak u Banjaluci.

Aneks IV

Konsultativni sastanci/razgovori sa predstavnicima nadležnih organa (sudovi, tužilaštva, policija, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine)

Općinski sud Sarajevo, sudija Milenko Bošković

Općinski sud Mostar, sutkinja Nada Hamović-Kovačević

Osnovni sud Banjaluka, sudije Slavica Slavnić i Nebojša Pejović

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, pomoćnik ministra Nikola Sladoje

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajeva, Hasan Begić, Dejan Rasić (sektor kriminalističke policije)

Centar javne bezbjednosti Banjaluka, Miroslav Đurić, šef Odsjeka za sprečavanje maloljetničke delinkvencije u Sektoru kriminalističke policije

Ministarstvo unutrašnjih poslova Hercegovačko-neretvanskog kantona, Hasan Lerić, Ranko Anić

Kantonalno tužilaštvo Hercegovačko-neretvanskog kantona, kantonalna tužiteljica Štefica Lakičević

Okružno tužilaštvo Banjaluka, glavni okružni tužilac Želimir Lepir, okružne tužiteljice Snježana Živković i Tatjana Ninković

Kantonalno tužilaštvo Sarajevo, kantonalna tužiteljica Ljiljana Marilović